

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2015/3-4 szám

Tartalom

Villám

- [Kevesen látták meg](#)
- [Borzasztó vasárnapi nép vagyunk!](#)

Emlékezet

- [Ady Endre: Petőfi nem alkuszik](#)
- [A Pesti Hírlap tudósításai](#)
- [Jókai Mór: Forradalom vér nélkül](#)
- [Egressi Gábor: Képek a pesti forradalomból](#)
- [A forradalom Pozsonyban](#)
- [A forradalom Aradon](#)
- [A forradalom Temesváron](#)
- [A forradalom Kolozsvárt](#)
- [Ballai László: Meddig lehet Godot-ra várni?](#)

Déliab

- [Petőfi Sándor: Az apostol](#)
- [Petőfi Sándor: Pacsirtaszót hallok megint](#)
- [Petőfi Sándor: Az erdélyi hadsereg](#)
- [Ballai László: Az arcmás](#)
- [Ady Endre: Nótázó, vén bakák](#)
- [Ady Endre: A föld ébresztése](#)
- [Ady Endre: A rémnek hangja](#)
- [Radnóti Miklós: Első ecloga](#)
- [Radnóti Miklós: Nyolcadik ecloga](#)
- [Ballai László: A szabadság mítosza](#)
- [John Greenleaf Whittier: Kossuth](#)
- [Dull Ernő: Forradalmi ebéd](#)

Húrok

- [Nándi Mihály: Posztnyegle vonások a magyar zenetudományban](#)
  - [Ballai László: *A Rózsalovag* a Bécsi Állami Operaházban](#)
-

Villám

Kevesen látták meg

„Kevesen látták eddig még meg, hogy a Petőfi vallása, a bennünk és a mindenségben fejlődő világszellem, a legmagasabb és legmélyebb gondolat volt akkor. És hogy az úgynevezett legújabb művészeti evangélium is voltaképpen csak ennek a vallásnak nagyobb szótárú katekizmusa.

Az a magyarság, mely övéinek exhumált porai fölött cifra püspökkel mondat cifra beszédet, gyalázatosan bánt vele akkor is. Akkor sem volt képes, ma sem az, Petőfit látni, szeretni, hálásan dicsőíteni olyanként, amilyen. Lehúzza magához, meghamisítja, befogja kicsinyes érdekeinek ígás szekérébe, mert mégsem bánhat el úgy vele, mint Heinével Németország.”

Ady Endre

Borzasztó vasárnapi nép vagyunk!

„Borzasztó vasárnapi nép vagyunk! Nekünk mindig ünnep kell, és ha egyszer nem lesz emberünk, akit megünnepeljünk, majd a holdvilágnak viszünk fáklyászenét s csinálunk kivilágítást. Talán azért vagyunk olyan rongyosak, mert mindig ragyogni akarunk.

De én hiszem, hinni akarom, hogy e szánakozásra méltó gyöngeség nem a magyar nemzeté, hanem a monarchiáé s a monarchiával együtt majd ezen üres cifraságokat is leveti, miként lehull a virág, hogy a gyümölcsnek helyet adjon. A monarchia a virág, a republika a gyümölcs. Ez így van, és ezért nem kételkedem én diadalmatokban, republikánus elveim!”

Petőfi Sándor

Emlékezet

Ady Endre: Petőfi nem alkuszik

Hajh, Uram-Istenem, öregember vagyok én már, s az öregségembe nemigen sikerült sokat átlopnom a fiatalságomból. Hanem a forradalmat ma is olyan bolondosan szeretem, mint valamikor, régen, és Petőfi Sándort jobban. Jobban, egyre jobban szeretem, búsabban és irigyebben e darabos, e vad, e mennyeien nagyságos suhancot. Nincs egyetlen jó arcképe sem, de én látom az ő lázas, paraszti, sovány, fiatal arcát ébren és álmomban. És esküszöm, hogy jól látom, jobban, mint Jókai ibolyaszemei, s jobban, mint Barabás Miklós – önmagamnak. És nem is akarom, hogy mások helyén is lássam Petőfit, de azt el akarom mondani: hogyan látom én. Aranyos, csúnya, diákos magyar Apolló, szilaj, nagy gyermek, egy őszinteség-Etna, mely örökösen ámíttatni szeret. Egy harag-Etna, mely nem tud úgy haragudni s tombolva rombolni, hogy ez neki ne fájjon legfájóbban. Egy osztályozhatatlan valaki, egy Petőfi, aki annyira sem vitte, hogy azért szeressék, amit ő szeretett.

Szeretett: ez a gyűlölködő, okvetetlenkedő, nyugtalan, rossz fiú szeretett eleddig leghatalmasabban szeretni Magyarországon. Gyilkolt a szeretetével, s mert önmagát is érdemesen tudta nagyon-nagyon hevesen szeretni, mézárszékre vitte önmagát. Vágóhíd, tagló és vér soha együtt ilyen fölséges élet személyébe, sorsába – soha még – be nem avatkoztak. Szégyelljétek magatokat halottak, élők, falánk senkik, kik írtatok Petőfiről eddig, de szeretni igazán nem tudátok. Úgy kell őt szeretni, hogy föllángoljon tőle ismeretlen pora – s önmagunk megkorbácsolásával. Miként Simon, a remete tette, úgy kell fölülni a Petőfi dicsőségének magas kőoszlopára, s éhezve, ázva csak az ő dicsőségét hirdetni.

Petőfi is tudott, mert Petőfi is tudott, szinte megsemmisülni nagyszerű valakik imádatában. Homér, Osszián, Shakespeare és Dickens, Tacitus és Dante ragyogtak, ha ő emlékezett rájuk. És fiatal volt, irgalmas és igazságtalan, tehát fényt tudott adni tizedrangú csillagoknak is. Béranger a magyaroknak akkor született, amikor Petőfi olvasott először Béranger-sort, s azért él ma is nekünk, mert Petőfi akarta. Oh, hiszen Bem se volna ma szemünkben új Hannibál és új Napóleon Petőfi nélkül, s a történelemtanároké volna Mészáros Lázár, ha Petőfi[t] meg nem korholja egy hiányzó nyakravalóért. A nyakravaló Petőfi nyakáról hiányzott, a babér a Mészáros fejről, s a babéros Petőfi halhatatlanná tette a nyakkendő Mészárost.

Nem csodálom, hogy Jókai is csak akkor szeretett bele, amikor már nem volt az útjában, s nem kellett félnie tőle. Még kevésbé csodálom, hogy a Herczeg Ferenc-féle srófos eszű, kis képzeletű svábok csak szavalni tudnak róla, de rosszul. Hogy érthetnék a mai Hiadorok, hogy valakinek egyszerre nyolcvanezer súlyos és semmi, nagy és kicsi érzésből harsogjon ki a lelke. Ma hallotta, hogy Lajos Fülöpöt elkergették, ma törött el a veszprémi rossz utakon a bérelt

parasztszekér tengelye. Ma jutott eszébe, hogy ő ódákat ír gyönyörűséges mágnás hölgyekről, akiket a lakájuk hamarabb ölelhet meg, mint ő. Az ő édes, szent csókszomjúságát oltja Anikó, Mári vagy a legjobb esetben egy nagyurak karján elócskult, fonnyadt színésznő. És a szüleire gondol kisfiús aggodalommal, és Tacitust olvassa, amíg az eltörött tengelyt kalapálja a kovács. És arra gondol, hogy mit is fog csinálni Pesten, forradalmat-e vagy csak forradalmi irodalmat? És elgondolkozik mosolyogva Dickens páratlan derűjén, és eszébe jut, hogy kevés a pénze. S a politikusok, a barátok, a szeretők, a hitelezők, a halhatatlanok s a halandók váltva vonulnak föl izzó, szertelen lelkében. Világtörténelem, Szophoklész-drámák és amik tegnap este a falusi disznótoron történtek, egyszerre tolnak föl. Hát hogyan érthetnék meg azt, hogy honnan jöttek a Petőfi-versek a rossz és lelketlen irodalmi kontrások?

Gőzös szekér csak Vácig járt, Szolnokig csak készült, s egy Széchenyi István is szidta a vasutat. Hajh, Uramisten, íme én, kicsi ember, nem tartom elég gyorsnak a Côte-d’Azur-Rapide-ot Párizstól Nizzaig. S nem tudok ennél siralmasabbat kitalálni: képzeljék el Petőfit, aki Debrecenből Pestnek indul rongyosan, éhesen és gyalog. És ez a kitalálás nem kitalálás: szeretném azokat lenyakasztatni, akiknek már a nagyapjaik ugyanekkor ötlovas batáron jártak. S ez még kegyetlenség se volna: Petőfi korszakokért, generációkért élt és volt boldogtalan, zaklatott. Miért ne lakolhatna testileg, súlyosan például egy olyan valaki ma, aki valamelyik régi ősével árultatta el Rákóczit?

Nem igaz az, hogy Petőfinek, a mészáros fiának nem hiányoztak az élet szerencsés születettjeinek sokféle kényelmei. Hogy akként nem hiányoztak, miként s mivel is ő nem érezhette ezeknek sem a szükségét, sem a jogát. Cézár-természet volt ez a verselő Cassius, s mindnyájunknak meg kell tépnünk a ruhánkat, ha arra gondolunk, mi mindent kívánt hasztalanul, teljesíthetetlenül Petőfi Sándor, akiből s diákos dacból történt tragédiájából ezren és ezren éltek, és jól megvannak ezren. Petőfi Sándor, akit a viharok csillapultáig nem utaztathatott külföldi kénytelen dús családja, Petőfi Sándor, akinek nem adatott meg, hogy Döblingben halott vagy Turinban élő istent csinálhasson magából. Neki csak az volt szabad, hogy menjen a mészárszékre, ahonnan jött, s vegye komolyan azt, amit sok-sok dús politikus és hatalmas hadvezér nem vett komolyan.

Pfuj, szegény, szegény Petőfi Sándor, Shakespeare-t akarta olvasni, s a sovány konyhapénzt kellett leszállítania, hogy könyveket vehessen. Pfuj, pfuj, Párizsba, külföldre vágyott, és nem mehetett, mert neki – neki – nem volt pénze. Milyen fölségesen képzelte el a tengert, és még csak tengert sem láthatott soha. Hogy máma el lehessen drága, hasznot hozó tankönyvekben róla mondani: a magyar róna volt az ő világa. Persze, hogy a magyar róna, mely neki délibábot és ragasztó sarat adott, semmi okosabbat, jobbat és többet. Hát nem biztos-e, hogy ma a Spitzbergákra vagy Japánba utazna, ha élne, és kieszközölnének neki valami kormánystipendiumot?

Úgy, ahogy élt és van ez az ember, ez az istennél több ember, pórul jár, ha meg nem hal. Nincs olyan isten, hogy mi meglássuk, ki volt, mi volt, ha véletlenül életben marad. Bár predestinációs hitű ember vagyok, s az ilyen „ha”-kat egyidőben erkölcsstelennek és tudománytalannak is vallom. Valóban, a Petőfi Sándor élete nem lehetett más, mint amilyen volt, s nagyszerű milyenségétől így, csakis így lehetett s lehet káprázni ma is a szemünknek.

Csak először hangzik örültül és furcsán, de igaz: a Petőfi Sándor Magyarország valóságosabb országa volt a mainál. Ördögbe is, a kapitalista civilizáció nem a non plus ultra, s egy társadalmat

nem az tesz lelkesé és megállapodottá, hogy például a mai Franciaország vagy Németország nyomában jár-e. Kína se kutya, s a sanyargatott India olyan mélységes, hatalmas erejű, hogy ma talán még nem is sejtjük. A mai Magyarország egy bátortalan, nagyobb arányú, de összevissza valami, egy káosz. A Petőfi Magyarországon volt lélek, alap és szilárdság, hagyománya, rendje volt a Petőfi Magyarországonak. József császár küldhette a fölvilágosító röpiratokat: senki sem olvasott, kíváncsiskodott, de a búbos kemencékben egészen hasznosak voltak e papirosmázsák. És még Petőfi korában is a forradalmár Kossuth, a magyar konzul, annyira nem volt fölforgató, mint XVI. Lajos sem volt az. Kossuth egy európaibb, földetlenebb és temperamentumosabb junker volt, mint a mai junkerek. Hajh, ha valakinek a Burg körül eszébe jut akkor, hogy a veszedelmes prókátorból milyen ártatlan nádor tudna lenni. De viszont egy új Napóleon próbálta volna akár a lengyel királlyal józanságba zökkenteni Petőfi Sándort.

Mégis: akkor volt egy megállapodott Magyarország, egy társadalom, egy egyszínű társadalom. Hogy ez a struktúra három-négyszáz évvel hátrább való volt a nyugati társadalmi fejlődéstől, nem fontos, nem a legfontosabb – itt. Petőfi is csak úgy születhetett és lehetett e társadalom kifogyhatatlan erejű mennykővé, mert őt ez a mégiscsak múltas és rendezett társadalom termette. Az 1848-as félmunka keservesen megbosszulta magát e földrajzilag is és különben is elátkozott nemzeten. Ha akkor egészen megcsináljuk azt, amit akkor harmadrészben csináltak, s amiből azóta is vissza-visszacsipegettek, nem itt tartanánk. Bizonyos dolgokat történelmi nagyokat csak egyetlenegyszer s csak egyetlenegy időben lehet megcsinálni. Ha Kossuth akkor nem kívánt volna kedves barátságban maradni a Habsburgokkal, a kortárs Csák Mátékkal, a cifraruhás nagypapokkal, ma nem itt tartanánk bizony. Az a lekicsinyelt ifjú ember, az a Petőfi Sándor, az a zenebonás népköltő tízmillió embernél tisztábban látott, jobban látott.

Persze, hogy az ember századok számára lehessen bölcs, okos, ahhoz nagyon ugrifülesnek, csacsinak, rajongónak, szeleburdinak, megbízhatatlannak kell lennie. A komoly, élnitudó, polgári lény arról nevezetes éppen, hogy a saját élete határai között mozog. Petőfi petőfisége és végzete pedig az, hogy ő nem volt megfontolt, komoly ember, ő egy izgága gyermek volt.

Gyermek: sohase fogom megérteni, hogy ezt a címet a felnőttek számára nem olyan kivételesen adják, mint az aranygyapjasrendet. Petőfire hiába keresnék az összes nagy szótárú nyelvekben több és nagyobb jelzőt: gyermek. Viszont nincs is e joggal megbíráható teremtésnek, világnak, életnek külön, istenibb produktuma, mint a gyermek. A gyermek az elevenség, az öröm, a jövőbe ható ígéret, a bilincsbe nem vert ember, az igazán igaz isten.

Sohse volt Petőfinek – oh, néhai, áldott, istennél istenebb, örökös gyermek – lehetetlen érzése vagy gondolata. Mert amit érzett, amit ő bárhogyan, röppentve talán, kigondolt, ahhoz azonnal hozzáadta a lehetőség hitét. Csak a gyermek becsületes, s ha a homo sapiens gondolkozással van megverve, akkor – Petőfi Sándornak van igaza. Vagy érték, sőt kincs, a gondolkodás, akkor komolyabban kell számolni vele, mint a vese eredményeivel. Ha az embert a tudata teszi emberré és magáévá, akkor minden tudat és gondolat: valóság. A szivárvány után futó gyermeknek sokkal nagyobb igaza volt, mint Arany Jánosnak, aki általában nem szerette a szivárványt. És ha Aranyt elégikus versre hangolta az, hogy az Akadémiában nem kap úri, sokszobás lakást, Petőfi átkot mondhatott volna azért is, hogy nem a versailles-i kastély az övé, ha netalán eszébe jut.

Ez, hála istennek, majdnem ostobául, tudákosan vagy ködösen hangzik, de alárivall egy égi harsona: Petőfi. Ő valóban úgy bánt az érzéseivel, gondolataival, mint eleven valóságokkal, s ha

azt írta, tanácsolta, hogy akasszuk föl a királyokat, bizonyos, hogy húzta volna a kötelet, ha király lóg rajta. Amikor Vörösmartyt – hála ide, hála oda – bántja, azt a pimasz, hazug babonát bántja, hogy a magyar ember okos, józan, számító, huszonnégy órányi lejárattal. Különben nemcsak Magyarországon, de széles mai kultúránkban, a mértékletességet és a mérsékletességet az érzés és elme impotensei fújták erénnyé.

Petőfi nem mindenben volt mértéktelen, de mértéktelen volt mindenben, ami érdekelte, s mértéktelen volt az utálata a muszáj-szelídekhez. Valószínű, hogy Deák Ferencel kibékül, ha 1867-ben él, de Deák Ferencre csak ráfogták a higgadtságot. Deák Ferenc sokkal jobban, inkább a Petőfi Sándor embere volt, mint Kossuth Lajos. Kossuth a néprtribunná romlott, hiú, költőiségtelen rossz költő, Deák egy profán gesztusú nagy poéta. Kossuth – micsoda történelemhamisításnak tetszik ez, holott így van – diákkorában mérnök, ügyes, számító ember, s Deák legjózanabbaknak látszó alkotásai közben is az állandó poéta.

Még az is gyermekké segítette Petőfi Sándort, hogy alacsony sorból jött, nemrégén befogadott családból. Csupa gyermekesség a legférfiasabb dolga is, házasodni is úgy házasodik, mint az öreg Dumas regényeiben szokás, ha az öreg Dumas pláne Jókai-elvű magyar regényeket ír. A gyermek nem tudja, mi a láng, s Petőfi Sándor sohase tudta, hogy az élet lángjába csupasz kézzel markolászni veszedelmes. Ily jó, ilyen gyermek volt ő, Petőfi ezt a feladatát be is töltötte, azonban mostanában barátjai akadtak: megpróbáljuk megvédeni a silány barátok ellen.

*

Jó volt Petőfi, de ez a jósága is az a jóság, amelyet csak a halál után lehet nyugodtan dicsőíteni. Különben is annak van igaza, aki azt hirdette valamikor: egyetlen jó és tökéletes ember van: az Isten. Nagy istenhívő volt, aki ezt mondta, s Jézus istenségében is jobban hitt sok modern teológusnál. Ám a Messiás sem lehetett meghatóan, bántóan szelíd jóságú gyermek, mert ilyen gyermek a keresztyén Olümposzon sincs. Kegyes pszeudológusok kegyes csalása és meséje ez, a Názáret-beli Jézus se lehetett gyermeki csoda. A gyermek szent, dicső, szép, de a gyermeknek az a hivatása, kötelessége, hogy önző és rossz is legyen ugyanakkor. Harminchárom éves korára megkrisztusodhatott a Messiás, ha igazán élt, ha volt. Bár a jóság nem emberi erény, s olyan, mint a boldogság: gyanú mások ellen, oktalan irigység.

Én nagyon értem Jókai Mórt, aki Petőfibe akkor szeretett bele, amikor már Petőfi ezt nem kérhette tőle számon. Annyival jobban értem, mert Jókai is gyermek volt mindig, csak kisebb és jóval hosszabb életű. Hogy zsarnoka volt azoknak, akiket szeretett, s hogy agyonszerette a barátait, ez neki, Petőfinek, a dicsősége. No hiszen nagyon finom, óvatosan ölelő szeretetet érdemelt volna például tiszteletes Tompa Mihály úr, aki a maga szuszogó mivoltában kiállt a vihar-Petőfi ellen, sőt elhitte, hogy neki ki kell állnia. Kár, hogy nem maradt ideje Petőfinek arra, hogy Aranyt is közelebből és tiszteletlenebbül meglássa: olyannak, amilyen.

A nagyon nagy poéta kiváltképpen nagy gyermek, s okvetlenül – miként illik – nagyon rossz tud lenni. Jó és rossz: ezek szavak, de mi, de én, nem akarunk tágabb értelmet adni nekik napi magukénál. Petőfi ma már jó is: életében csak önző kellemetlen (személyes, még életében élő ismerősei mondták, erősítették), de hívő és derék lehetett. Családja, öröksége, küzdelme értetik meg azt is, hogy minden épületesebb, hosszabb írásában valósággal üvölt a bosszú. Ő nemigen

sokszor gyakorolta, nem elégszer, de ez volt a leghamarabb érkező indulata mindig. Szent indulat a bosszúé, s kár, hogy Petőfi sokkal változóbb, izgékonyabb volt, mintsem szép bosszúállásokat, tökéletesen tökéleteseket, végezhesen.

Azt hiszem, hogy Rousseau-t nem olvasta és értette teljesen és jól, pedig Petőfi alapján Rousseau-ra esküdött. Shelley, Hugo, Béranger s gyöngé történeti művek aligha tudták illő hatásban, hozzájuttatni Rousseau-t, ki biztosabb őse a modern embernek Ádámnál, a majomnál, az ósplazmánál, sőt Danténél is.

Petőfi legnagyobb petőfisége, hogy az igazságtalanságait is mindig az igazság szerelmes hevületében követte el. De én azt vallom, hogy neki mindig igaza volt, csupán akkor nem, amikor önmaga ellen hibázott. Más embernél másként van: mindig igaza van, avagy soha sincs igaza, ami mindegy, de ez filozófia, és Petőfi még a filozófiának is természetesen és tornyosan fölötté áll.

Azt a csúnya, vad, szeszélyes s önmagának legkevésbé érthető gyermekembert ma már szabad értenünk. Korának, életének, a benne dolgozó muszájoknak s olvasmányainak ilyen rabja, mint ő, nem volt talán még senki nálunk. Mindent akart, s mindenre erőt érzett magában, és csak tréfált, amikor valakit önmagához méltónak vallott. Mikor a Felhőket egy rímelő siserahad kezdi utánozni, ő fogja magát, s inkább másféle verseket ír ezután. A Petőfi-utánczókat Petőfi szidta először, s talán a Honderű poétáival könnyebben kibékül, mint e ravasz majmokkal. „Én is gyűlöltem, volt okom rá, de amióta e bitangokat láttam, mint vágnak Byron-képeket, azóta gyűlölségem megszakadt.”

Pedig gyűlölni még mindig maradt elég oka annak a Petőfinek, akit rövid élete végéig csak félvállról vett ez a drága Magyarország. Jó volt Kunoss, Sujánszky, Császár, minden irodalmi himpellér, hogy Petőfi rovására dicsőítsék.

A bajoknak baja pedig az volt, hogy Petőfit különösen megátkozta a sors a művészlélek eddig földerített legnagyobb átkával. Ez az átok: keservesen, sziszifuszi eredménytelenséggel kívánni a hasonlóságot a nyugodt, pocakos lények életéhez. Ó, a kóbor exszínész, az izgága politikus ifjú, a már szinte órjöngő arisztokrata természet, okvetlenül sóvár irigységgel emlékezhetett Berzsenyire. S én nem tudom, hogy a mágnásnyaló Horváth Lazit, az inasszaloniasságú Petrichevich Horváth Lázárt ritkán, néha-néha nem irigyelte-e?

Nagy baj volt az is, hogy Petőfire túlságosan s nem alkalmas időben hatott „kincse”, legdrágább olvasmánya: Saint-Justnek egy könyve. Egész vigasztalan, nehéz és szomorú magyarsággal udvarlok Petőfi emlékének azért, mert nem tudott csupán versíró lenni.

De a rossz, alkalmatlan időkben olvasott olvasmányok sokféleképpen megakadályozták, hogy igazán és egészen éljen. A Pulszky dicsérete, amikor Petőfinek megveregeti a vállát, mert sok versén megérzi az olvasásnak és elmélkedésnek a szagát, talán a leglesújtóbb Petőfi-ellenes bíráló. Holott Petőfi ragyogóan, majdnem példátlanul azok közé az emberek közé tartozott, akiket egy nagy francia kvalitásos embereknek hív nagyon szerényen. Akik mindent tudnak, megtanulnak, ami nekik kell, s akik okvetlenül meglelik azokat az olvasmányokat, amelyekre szükségük van. Nagy dolog az, hogy Shakespeare-ben ismét istenét találta meg Petőfi, s nekem jólesik, hogy Heinét jobban szerette Goethénél. Goethének „gyémánt volt a feje, de a szíve békasó... eh, még az sem, hisz' a békasó szikrát hány: Goethe szíve agyag volt”.

Gömör vármegye táblabírája, az egy időben még egy kicsit nemességével is kérkedő Petőfi, hamarosan megbánta, hogy kocsisfajta nagyurakkal evett egy tálból cseresznyét. Lentről jövő,

hírre-kapott embernek rövid, de bizonyos fátuma ez: akármilyen isteni gögű, megszédül a társadalmilag magasabban állók hódoló barátkozásától. Petőfi büszkébb, erősebb volt, mint mások lettek volna az ő helyében, de ezen a bárányhimlőn neki is túl kellett esnie. „Anyagilag is segítettem” – írja sajnálkozással, dühvel és irigységgel még 1866-ban is jó Szemere Miklós úr. S Hazucha Ferenc szorgos „Hírlapi méh” volt arra, hogy Petőfit össze próbálják csípetni vele, hogy a Garayakról és Toldyakról illedelemből ne is szóljunk.

Csinálhatott volna Petőfi nyolcvanszor újabbat a poézisban, ha a Parnasszust el nem hagyja vele, nem történik annyi sok baj. De Petőfi sokszor nagyon rossz, de gyilkos rímeivel, soraival az akkori Magyarország legkényelmesebb uraira lövöldözött. Nagyon utálta a mágnásokat, holott máig terjedt tapasztalataink szerint akkor és még ma is a „törzsökös nemzet”-nek ez a legkulturálisabb csoportja. Ebből is kiválik általában a katolikus mágnás, s ezt én – mint majdnem négyszáz esztendő s kálvinista – szomorúan ismerem be. Petőfi – s jól tette a maga idejében – nem kínlódott ilyen újfajta megkülönböztetésekkel: egyformán utált minden mágnást. De észrevette, hogy a falusi kúriák legwerbőcziésebb népe – kicsi kivétellel – talán még hitványabb és ártalmasabb az akkor úgynevezett arisztokratáknál. Petőfi volt az első, aki észrevette, hogy a lecsüggedt, koldus nemesség és az eleven pórság *közül* kell jönniök az új, vezető magyaroknak. Meg tudta érezni a zsidóság hivatottságát a kialakulandó, új magyar társadalomban, de eleve elátkozta a leendő, hazug, nacionalista Rákosi Jenőket. Ez a Rákosi-fajta már jelentkezett a Petőfi idejében, s hogyne gyűlölte volna őket Petőfi, aki mindené volt, az egész életé, minden emberé s az egész világé. „Megnézem a tengert – írja Kerényinek –, melyet annyira óhajtok már látni, mert hisz ez rokona a szívemnek, mély és viharos. Megnézem Shakespeare[,] Shelley és Byron hazáját, a sötét Angliát s... a fényes Franciaországot...”

És mégis igaza volt, amikor a gyűlöletével a magas platánok tetején járt: a mágnás és a nagypap mostanáig megmaradt. Kossuth is félt tőlük, Deák óvakodott, Tisza Kálmán fölhasználta őket, Tisza István szövetkezik velük. Hajh, Petőfi be jól érezte, hol a bitangság, hiszen az úgynevezett, sőt hamis nevű dzsentrí ma már majdnem csak kasznár-szolgája a főúri és főpapi nagybirtoknak. Van elevenebb s európaibb kicsi hányada is, de többik része a Petőfi „Magyar nemes”-e. Ez kicsit angolruhásabb, ostobább, mulatságosabb és siralmasabb, de ugyanaz.

A „népies” értelmet változtatott Petőfi óta, de a „népies” ma lett csakugyan s nagyon aktuális: a mai Magyarországnak immár kifakasztani való hályogproblémája.

Furcsa dolog ez: én – néhányszor már bevallottam – a demokráciát, mai formájában, nem tartom túlságosan gyönyörűnek. De okvetlen és elkerülhetetlen lépésnek a haladás felé, s szükségesebbnek, mint Franciaországnak, mint bármely országnak. Essünk túl rajta, mert túl kell esnünk rajta, s nemigen akad érv a kíméletre. A legifjabb mágnásgenerációnk – szégyen, hogy erről mi komolyan s kötelességesen beszélünk – tanultabb, de elfogultabb s betegebb a réginél. Nyomorult közjogi helyzetünk szerint nem az ipari munkás a legerősebb fegyvertársunk közkatonai rangban, hanem a földhöz ragaszkodó paraszt. Petőfi nem alkudott, Petőfi nem alkuszik, s Petőfi a forradalomé volt. Nem szabadság kell nekünk, romantikus, szilaj, pusztai szabadság, de az a szabadság, amelyet Petőfi *csak* sejtett. Ütni, vágni, fiatalságot teremteni ez öregségével dicsekvő országban: „az én kardom nem fűzfa...”, „a lobogómmal még találkoztok” – ezt mondta Petőfi.

*

Petőfi előtt s Petőfi után még sokáig voltunk és leszünk mi már a régiek: politikus fajzat, hamisan magyarok. Rokonságunk közelebbi Spártával, mint Athénnal, de se Spárta, se Athén nem minták nekünk: alacsonyok és késők vagyunk. De furcsa és tragikus, buta és isteni sors, hogy mi mindent, mindig a politikától kaptunk és kapunk. Vagyont, hírt, állást, szeretőt, feleséget, vallást, elvet, megnyugvást, gyermeknemzést és halált, mindent.

Petőfi szerelmi élete titok, miként az elefántok násza is az, holott az elefántok *igazi* életében is a szerelem a fő. Kinek adhatta oda első odaadását ez a csúnya, nagy fantáziájú, bolond, kedvetlen, kedves fiú? Nem tudok eligazodni, bizonyos, hogy nagyon korán érezte és szenvedte a maga hím-voltát. S bár tisztaságra törekvő legényke vala, én nem esküszöm meg, hogy a sok szomszédasszony-dajka s kicsi cselédlyányok nem rontották-e meg Petőfi Sándort?

Butítani abban az időben még alaposabban tudtak, mint ma, s a nőt igen-igen változatlanul kívánjuk talán sok ezer év óta. Művészember nem józan ember, hamarabb nem józan, mint más, de ami ezek alatt a szavak alatt van, nem biztos Petőfiről.

Valószínű, hogy háromesztendő korában már azok közé a gyermekek közé tartozott, akiket ma a művelt tudatlanság fölvilágosítandó gyermekeknek hív. Vágyas ember volt bizonyosan Petőfi, s egész bátorsággal állítom, hogy nemi kielégítetlensége nem kicsi mértékben szédítette a színpad felé.

A csúnya legénykét, aki rossz színész is volt, aligha csókolhatták az idejebeli színpad legnagyobb néberei. De a kis cselédlyányok után, a diákság, katonaság szerelmi szomja után egy kis kevéssel több is sok volt.

Megkérdeztem egy mai, nagyon férfias, okos, de még mindig elég hisztériás, kiváló írónőt:

– Mit gondol: vajon Kornélia meghallgatta-e Petőfi Sándort, a sárga fogút s ápolatlan körműt?

– Nem hiszem – válaszolt e tiszteletreméltó, ravasz, sőt zseniális hölgy –, mert Kornéliának több esze volt és több udvarlója.

Ecce, immár nekem nem szabad ezek után még kegyeletből is azt gyanítani, hogy Petőfi legizgágabb férfiasságának szent korában hozzájuthatott volna egy ápolat, rendesen fürdő finomabb nőhöz. Mert Kornéliát nem régen földelték el, s mert Petőfiről majdnem bebizonyított, hogy több volt benne a vágy, a provokálás, mint a szerelmi szatiszfakciók képessége.

Pedig Petőfi nagyon szerette a szerelmet, s itt jön a paradoxon: került a konzekvenciákat. Ő már a betegesen, nagyon fejlett férfiútörzsnek volt a harcosa: minden nőt akart, kívánt, s boldog volt, ha egyetlenegynek horgán megakadt. A poéta, a Petőfi-féle poéta, ez a ritka üstökösféle, hasonlít az asszonyhoz. Ezért fél tőle, az asszonyembertől, mindig, ezért szalad utána, mint egy bolond, s ezért dalol több szerelemről, mint ahányra a gerince képes.

Igen: a politika vezette el Petőfit legtragikusabb asszonyához, a feleségéhez is, miként már céloztam erre. Nagykárolyba ment barátkozni, vidulni és politizálni Petőfi Sándor, aki már akkor a legnépszerűbb poéta volt a két hazában. Jó ezt erősen leírni, mert az impotenseknek Jámbor Pálnál silányabb légiói szeretnék elhithetni, hogy a népszerűség: gyalázat.

Szendrey Júlia elérhetetlennek látszott a kóbor költő számára, s Petőfi szerelme e fikcióval kezdődött. Általában Petőfi nagy és igazi szerelmei azok voltak, amelyektől olyan távol volt, mint az Élet a Haláltól. Etelkát akkor tudta nagyszerűen, örökre szeretni, amikor Etelka már nem volt, s e szerelemből immár csak dalok születhettek.

Régi dolog, s még Gyulai Pál is meg tudta látni, hogy a hitvány származású Petőfi fölocsúdott, ha egy úri lánnyal beszélt. Összes, hirtelen, lármás szerelmei a királyi gőgű s a maga társadalmában majdnem senkinek férfiúi ágaskodása. Származása hitvány volt, természetesen, az akkori Magyarországnak, s aligha volna sokkal nemesebb a mainak. Utálatos ország ez ma is, s egyetlen szerencsénk, hogy azok mondhatják ezt meg, akiknek nem üvölthetik oda a cokit. Aki ezer s egy-két év óta itt élt családban, származásban, hagyományban, vérben váltott jogot magának – ugye bizony? – a fajtája megrovásához. Ez nem azt mondja, hogy Björnsonnak ilyes joga kevesebb volt és gyengébb, de a miénk biztosabb jog. Fontos dolog, hogy biztos és csak alkalmilag magyarosodott ellenségeinkkel szemben hangoztassuk az ő saját hadi kiáltásukat.

Petőfi, még ha talán tót volt is ős származásában, roppant nagy igazságot viselt a maga valójában. És ez a fiatal, ez a szerelmes, vágyakozó, nőkívánó Petőfi a politika által kapta meg Júliát. Hát elment Szatmárba Petőfi, elment, mert nyugtalan volt, s mert nem tudta, mit kell tennie, s azután, amit tesz, vagy nem tesz, mi következik.

Ott dicsérték előtte, Petőfi Sándor előtt, a jobb bőrrű s a jobb öltözetű nőket. Hirdették, s ékesen mondták neki, hogy némely magyar vármegye már versenghet a forradalmi Párizssal. És Petőfi nem lett volna Petőfi, ha Pap Endrének, Riskó Ignácnak és a többieknek el nem hiszi az el nem hinni valókat.

Egy Károlyi grófot ünnepelt akkor a nemes vármegye, s ez ünneplésre becsődült a mágnás, a gazdag nemes, a hét-, sőt kétszilvafás úr is. Majdnem olyan gyalázatos volt a szolgatempó, olyan gyakori, mint máma. S ekkor történt, hogy az észre sem vett, a különböző Petőfi így szólt:

– Ugyan mit tudnak az urak az ilyen emberen magasztalni. Hiszen az apja, a nagyapja, a szépapja s minden őse hazaáruló volt.

Őrült nagy volt a megrökönyödés, s a vármegyei urak, az akkor is többnyire hülyék, kérdezték:

– Hallja az úr, kicsoda az úr, ilyen fráter, hogy mer az úr így beszélni? Megmondjuk a grófnak, s akkor az úr holnap már börtönben ül.

Petőfi nem ijedt meg, holott minden oka meg lett volna a megrökönyödésre. Abban az időben azonban Magyarország nagyon komolyan akarta, hogy európai országnak láttassék.

Júlia (rég, verklis nóta) nem illett Petőfihez, de én kiigazítom azzal, hogy Petőfi tolakodó volt itt. Mert Júlia várhatott volna bárkit, törődjünk bele, hogy ő Petőfi mellett a francia forradalom híres asszonyszerepeit akarta. De az áldozat mégse Petőfi volt, aki tudott, akart hinni, aki engedte magát vitézzé üttetni, s aki meghalt, ma se tudjuk, miként. Petőfinek nyilván nagy büszkesége volt, hogy az öreg Ignác apától elvette a lányát. A letről jövő embereknek szörnyű kíméletlen s majdnem alvilági gőgje ez.

Petőfi nem azért örült a házasságának, mert szerelme beteljesült, hanem azért, mert mindenki ámult. Ma, ha ma születnék egy Petőfi, az okvetlenül egy Károlyi-konteszt szeretne megkapni. Petőfi korában már az nagy dolog volt, hogy a Károlyi grófok erdődi prefektusa beadja a derekát,

s elbocsátja a lányát.

Borzasztóan becsületes és az emberinél több volt Petőfi az ő nemi életében, ami mégiscsak a legfontosabb. Talán nem is tehet róla, hogy ilyen volt, hogy ez volt, de ilyen és ez volt. Majd elmondjuk a többit is róla, kortársairól, szerelmeiről, feleségéről, pusztulásáról, furcsa nagy életéről. Egy bizonyos: máris a nyakukra hágtunk az aljas előkelőknek, akik Petőfit dicsőséges palástjába kapaszkodva megalázták, és meggyalázták őt.

*

Talán Uray Endre, ha feleségül kapja Szendrey Júliát, elnászpángolta volna alaposan néhányszor, s talán ez használt volna az erdődi George Sand-nak. Azonban Júlia küldetése nem ez volt; Júliának, a kontesztkedő tisztartóleánynak az „istenadta phantasta”, Petőfi Sándor útjába és sorsába kellett sodródnia. Nem igaz az akadályok fontoskodó legendája, mert Petőfi házasságát valóságosan fatális buzgalommal támogatta minden. A Júlia hisztériás megbízhatatlansága, a besúgók, a riválisok, sőt a szigorú apa, Ignác úr is, mind támogatók valának. Szóval ezt a normálisnál jóval boldogtalanabb nászt és házasságot ezer okos, kardos arkangyal sem akadályozhatta meg. Ez a házasság régen elvégzett Júlia mivoltában s abban a hajszás, sóvár, kóbor legényéletben, melyet Petőfi élt.

Okvetlenül a nyugtalan, friss, sima bőrű, úri, furcsa nőt kereste és kívánta meg Szendrey Júliában Petőfi. De még hevesebben óhajtotta s akarta benne és általa az irigyelt, szép polgári nyugalmat. Petőfi rakoncátlan, vad, beteg, neuraszténiás, szándéktalanul nagyon komédiás alakjához illik ez a bús paradoxon. Az ő Bolond Istókja egyike a világ legravaszabb és legszerencsésebb házasodóinak, s Petőfi nagyon hitte, hogy ez a valami. Ha valaki megházasodik, azt teszi, amit a komoly emberek szoktak, s komoly ember számába menni: a művészember legforróbb és leggyötrőbb iparkodása.

Petőfi azt kereste a házasságban, amitől – aminek még a gondolatától is – Szendrey Júlia menekült: egészséges, közönséges szomszédaink idilljét. Persze, hogy ilyen esetben minden Petőfi úgy lakol, mint a mienk, aki éppen Szendrey Júliában fedezi föl e nagy sorsprobléma megoldóját. Abban a Júliában, aki mikor először gondol arra, hogy Petőfi vezesse ki őt a kicsinyesség, csönd és unalom honából, csak a megszokástól retteg. Pillanatig sem iparkodik azzal tisztába jönni, hogy jól fog-e esni a petőfinőség testi konzekvenciája, amihez pedig volt talentuma, a testiséghez tudniillik. Naplójában kedve szerint tudott hazudni önmagának is, de Petőfiért még naplós áltatásokkal sem volt eleinte túlságos kedve megerőltetni magát.

Júlia úgy gondolta: elég az, hogy Petőfi elviszi városi életbe, lázba, szenzációba, szabadságba, férfiak, győzelmek, lehetőségek közé. Mikor Petőfivel összezördül, Amerikába készül, de Párizson keresztül, s franciául tanul nagy hévvel, hogy „kurizáltasson magának a francia gavalléroktól”. Hazugság, hazugság, éppen úgy, mint amikor Júlia naplója kezd szerelmi írásgyakorlat lenni, átdolgozása a leglángolóbb Petőfi-verseknek. S mikor Júlia már elhitette magával, hogy féltett életét Petőfire bízta, akármi jöjjön azután, mert Petőfit, csak Petőfit szereti, voltaképpen visszatért ösztöneinek a sugalmához: csak Petőfi viheti őt arra, amerre vágyai úzték. És Petőfi hiába dalolta „Isten vedel, te szép családi élet”, ez a „szép családi élet” gyors, biztos, kegyetlen tempóban eljött.

Nagyon meg kellene cibálni az egész kort s minket ezúttal érdeklő szereplőit, hogy igazít kacaghassunk a majdnem lányrabló Petőfin. A nagy harcon, melybe beleképzelte tagadhatatlanul érdekes önszemélyét először Petőfi s romantikusan szörnyűséges és zord aparangját a vén Szendrey. Hiszen Gyulai Pál csakugyan vőnek valóbb valaki volt később Petőfinél, ha nem is ért föl Uray szolgabíró úrral. De bizony én úgy érzem, hogy az öreg Szendrey okosan zordoskodott és komédiázott, már azért is, mert abban az időben a komédiázás volt az őszinteség divatos formája. Gondolta az öreg Ignác úr: ez a leány így is, úgy is bolondot fog csinálni, összekerült egy másik bolonddal, ez a legokosabb megoldás. Legyenek egymáséi, hozomány se kell, támogatás sem, lelkiismeretesség sem, az övék lesz, hála istennek, mindenért minden felelősség. Petőfi pedig olyan ujjongással vitte el Erdőből Júliát, mintha ő lett volna a megelevenedett mesehős, aki, íme, hozza a hétfejű sárkánytól a megszabadított királyleányt.

Nem bántom a mézesheteket, hiszen Júliának volt önmaga számára és önmagáért elég fantáziája, hogy mulasson. Petőfi valószínűleg sokszor érezte magát kielégítettnek és boldognak, habár kétségei s keserű izgalmi hamarosan támadtak. Petőfi valószínűen minden viharos csók után elfáradt, kételkedett és búsongott, s ő Júliával aligha bírta volna ki egy álló évig Koltón. Nyilván mind a ketten egyformán s gyorsan kívánczok az emberek közé, mások közé, egy kis dicsekedő körutazás után Pestre. Júlia már Koltón azt érezte, hogy a regénynek vége, nagyon érdekes, nagyon szép volt, de már elmosódott, idegen. Hiúsága révén még Pest előtt s pesti szerény életük kezdetén is azonban jólesően meg-meghullámlik a lelke. Még mindig el tudta magával hitetni, hogy ő Petőfihez tartozik, s hogy mindennek így kellett lennie.

Petőfi pedig dolgozik, fut, tanul, tárgyal, s vigasztaló verseket ír a már vigasztalásra szoruló Júliának. Mikor már ezek sem segítenek, írat az asszonyáról, arcképét közölteti, társaságokba viszi. S mert az idők kezdenek elektromosak, izgatók, később mennykövesek lenni, a hisztériás Júlia ideje is megérkezett végre.

Hiszen Petőfi biztatás nélkül vetette volna magát oda talán a szilajodó események közé. De mégis másként, máshol, ha mellette nincs a már szinte háborodásig fölizgatott, szenzációkat akaró asszony. Már Petőfi néha panaszkodik is, hogy később szégyellje magát érte, de panaszkodik, és – mégis rohan uszítottként. Ingerlékeny lesz, s ő, aki a kétségbeesést tartotta, hirdette a legnagyobb emberi bűnnek, egyre gyakrabban kap okot a kétségbeesésre. Hol van már az a Petőfi, aki a nyugalomért keresi a feleséget, s aki megveti a különösködő asszonyokat? Most igaztalanul támad meg s hálátlanul egy régi barátot, holnap könnyelmű barátságot köt a Júlia kedvéért. Ambíciók szállják meg, mint a beteg ördögöset, ambíciók, melyek sohse voltak, s Júlia nélkül sohse lettek volna az ő ambíciói. Nagyszerű szereplése még nagyszerűbb lett volna a szabadságmozgalmakban, ha nem a Júlia féktelen nagyravágása kontárkodik belé. Petőfiné miatt szabadult föl benne az eddig férfiasan viselkedő, könnyelmű, oktalanul bajkereső gyermek. Elszólásai, merész, nagy-nagy vállalkozásai, elkésérítő kudarcai s félgőzdelme mind Júliáért esnek. Petőfi magához veszi gyámolításra szorult szüleit, s Júlia nem titkolja, hogy neki kellemetlen ez az öreg pár. Júlia gyermeket vár, s nem nagy örömmel várja, bizonyosan jobban szerette volna, ha ez a gyerek késik. Békéltlenebb, mint valaha az asszony, s Petőfi immár nemcsak biztatásra, de szabaduló, feledtető vággyal ágál a fórumon. A Júlia nyugtalansága miatt rohant olyan előre az események országútján Petőfi, hogy gúnyolódó ellenségei örvendve látták: nem térhet vissza. Petőfi nem alkuszik, s nem alkudott: csúfolták, hogy csak verseiben szeret meghalni, s megmutatta, hogy az igazi halálig is el tud menni.

Az erdődi George Sand tehát teljesítette küldetését Petőfi mellett, szinte a görög mitológia kérlelhetetlenségével, kokárdával, vörös övszalaggal, vörös frígiai sipkával követte a férjét, míg az sorsához el nem érkezett.

A rövid hajú, férfiruhás, szivarozó, szabados, végzetes Júlia azonban csak addig érdekelt minket, míg a Petőfié volt. Bűnösnek mondani könnyelműség és tudatlanság volna: ő szimbólumos büntetése volt Petőfi életének és zsenijének.

*

Petőfi nem volt az a boldog Herkules, aki elbírja a beteljesedéseket, se csókban, se dicsőségben, se másban. Nála minden beteljesedés egy-egy csapás: Júlia, a politikai diadalok, a barátságok, a pénz és a népszerűség. Szilveszter ő, Az apostol meg nem békíthető, örökösen lázas, olykor őrvjögő Szilvesztere, akinél a forradalomnak célja: a forradalom. Nemelegyszer ő maga is megdöbben a saját török-szakad forradalmár voltától, s nem meri hinni, hogy a forradalom után az ő számára semmi sem következhetik. Ilyenkor szánja ő magának Lamartine szerepét, ilyenkor erősíti magát Louis Blanc olvasásánál, s ilyenkor hisz – persze –, mint egy gyermek.

„Az utókor mondhatja rólam, hogy rossz poéta voltam, de azt is fogja mondani, hogy szigorú erkölcsű ember valék. Ami egy szóval annyi, mint republikánus, mert a republikának nem az a fő jelszava, hogy »le a királyak«, hanem a tiszta erkölcs.”

„A monarchia emberei nem hiszik vagy gátolni akarják a világszellem fejlődését, haladását, s ez istentagadás. Én ellenben hiszem, hogy fokként fejlődik a világszellem, látom, miképp fejlődik, látom az utat, melyen megy. Ő lassan lép, minden száz vagy néha ezer esztendőben tesz egy lépést, de miért sietne, hiszen ráér, mert övé az örökkévalóság. Most újra emeli lábát, hogy egyet lépjen a monarchiából a republikába... követem dicsőséges nyomdokát.”

S ehhez a Petőfihez írta 1844 októberében üdvözlő versét jó Sujánszky Antal, dicsőítvén őt, mint Isten, haza, király poétáját. És ehhez a Petőfihez küldték később Kuthy Lajost rábeszélni, hogy most már sok volt a forradalomból, s jó volna, ha Petőfi csillapító verseket írna a nép számára. Rettenetes elgondolni, hogy ezt a fiatalembert alig ismert valamicskét is valaki azok közül, akikkel élt. Ám igaz, hogy ő sem ismerte se országát, se kortársait, se egekig magasztalt, drágalátos népét.

Petőfi azt hitte, hogy az ő sötét, kis Magyarország nagyságosan végigcsinálhatja Franciaország minden világrengető megmozdulását; két-három forradalom eseményét és tanulságát akarta ráhúzni arra a kis országra, mely igazában forradalmat se akart. Siratnivaló komolysággal s bolond-szép buzgalommal játszotta Pesten a jakobinusvezér szerepét Petőfi.

„Bátran és kérlelhetetlenül kimondott meggyőződésemmek inkább leszek mártírja, hogysem gyávasággal vádolhassam magamat. Mert én önmagammal akarok békében élni, s nem a világgal.”

Csodálkozik, hogy nemcsak a ravasz, úri reformer-bácsik, de az esernyős forradalom leghősködőbb ifjai is máról holnapra megokosodtak. Nem érti, hogy az emberek félnek egy kis vérontástól, holott vérontás nélkül nincs átalakulás. Politikai szereplése egyforma szerelmi szereplésével s egész nyugtalan életével. Azt hiszi, hogy a „békés Lafayette-ek” az okai a

forradalom meghökölésének, s még szentebbül hiszi, hogy az isteni nép csak riadóra vár, hogy véresre tapossa a feudális világot.

Pedig 1848. március 18-ig Petőfiék egy kis úri forradalom részére kaparták ki a parázsból a gesztenyét. S mikor a Batthyány-kormányt kinevezték, Petőfire s néhány zabolázhatatlan társára nem volt többé szükség. S Petőfi csak későn kellett újra, mikor az ijedelemből fölcúsúzott bécsi udvar az úri forradalom gyümölcseit visszamarkolta. Ekkor már újra nem akarták agyonverni, mert bántja a jóságos királyt és zavarja az urak lakomáját. Jókai, hajlama szerint, a maga lágy, de szimatos okosságával nem esett át e válságokon: ő a körülményekhez szegődött. Jaj volna elképzelnem is, hogy Petőfi szemeiről leesik a szent hályog, mielőtt meghalt légyen. Megérdemelte, hogy ezer csalódás után is azt higgye, hogy Magyarországon nagy, komoly forradalom tombol, mely mindenkinek a forradalma. Holott igazi forradalmár nem volt itt őrajta kívül, s ő azért volt forradalmár, mert még a szíves lehetőségekkel sem tudott megalkudni.

Csak szláv származásával tudom azért egészen megmagyarázni Petőfi forradalmárságát s páratlan internacionalizmusát. S egyéniségére és poézisára egyaránt ritka szerencsével kerülte el a német hatást. Ez nyilván nem is lehetett másként, s ő azokat a németeket szerette csak, akik az ortodox németiség szemében máig is hiányos németségűek. Pest falu volt még, Petőfi pedig, a magyar puszták Petőfije, „a természet vadvirága”, szomjúhozta a várost, az igazit. Oh, mennyire vágyott látni, utazni, milyen áhítattal tervezgette Párizs megnézését.

Minden, ami név, múltban vagy távolban, kultúrát, nagy kultúrát jelentett, az ő papirosán mitológiaivá vált. Ez a beteges, néha delíriumos, titokzatos nosztalgia cselekedtette, hogy ő vágyakozásai szerint látott, akart látni mindent a maga korlátolt tornapiacán. Úgy csinálta a forradalmat, mintha Párizsban élne, úgy haragudott, utazott s mart, mint Heine. Úgy fájlalta, csúfolta a világot, mint Byron, és ha szabadságot emlegetett, fiatal tüdővel s gyermekes rajongással fújta azt világszabadsággá. Az ő népmádása az internacionalizmus egy kényszerű rítusa volt, s ő nem is a népet, hanem a népeket szerette. A népek: – amikor ezt kimondta vagy leírta, mindenható erők világraszóló lázadását érezte.

Kevesen látták eddig még meg, hogy a Petőfi vallása, a bennünk és a mindenségben fejlődő világszellem, a legmagasabb és legmélyebb gondolat volt akkor. És hogy az úgynevezett legújabb művészeti evangélium is voltaképpen csak ennek a vallásnak nagyobb szótárú katekizmusa.

Az a magyarság, mely övéinek exhumált porai fölött cifra püspökkel mondat cifra beszédet, gyalázatosan bánt vele akkor is. Akkor sem volt képes, ma sem az, Petőfit látni, szeretni, hálásan dicsőíteni olyanként, amilyen. Lehúzza magához, meghamisítja, befogja kicsinyes érdekeinek ígás szekérébe, mert mégsem bánhat el úgy vele, mint Heinével Németország.

Meg kellett halnia, hogy rosszabbul ne járjon: de Werbőczy és Kossuth nemzete akkor elbánt vele, hitegette, hívta, uszította, kihasználta, megalázta s elrúgta. Ezt teszi vele ravasz, hódolást színlelő formában ma is, s ma nem mehet síró, szegény, ciróogatást váró, mostoha gyerekként a kis Bem apóhoz, aki szintén nem tudta, kicsoda az ő Petőfije. Ahhoz a Bemhez, akiben igazán látom és elhiszem, hogy a lengyel a Kelet franciája, mert generózus, mert ágál, s mert tudatlanul is fölér egy germán tudóssal.

Magyarország úgyse adott Petőfinek semmit, s amit adott, színlelt kölcsön volt. Petőfi adta, hogy szíve örömeire visszakaphassa. Egyébként is már minden elvégeztetett, s ha nagyon és hidegen elmélkedünk róla, még igen jól is járt Petőfi. Ami ragyogás lehetséges volt ezen a poros,

szomorú levegőjű tájon, kidélilábozta magát, elragyogott, s a többit nem volt volna érdemes megvárni.

S a huszonhét éves, kamasz Vulkán is irigyelnivalóan, szépen dolgozott: a maga számára is megélte a megélnivalók tömérdekét Petőfi: mehetett. „Legnépszerűbb” lett itt-ott a nemrégii csavargóból, irigyelték, utálták, kitomboltatták minden dühét, s félek, hogy nem bírta volna el a fokozást. Azaz: nem is volt arra szükség, hiszen éppen azért kellett úgy nyargalnia, hogy huszonhét esztendőjével ő legyen a legtöbbet élt magyar a XIX. század közepének magyar, tanyai lehetőségei között.

*

És apa volt, apa volt ez a gyermek, aki a szülőiszteletet illedelmes, agyonfélemlített, iskolás fiúcska módjára komolyabban vette, mint Mózes tízparancsolata kívánja. Petőfinek fia volt, halottai voltak, kétségei, egy aggasztó asszonya, neve és hite, de mindenekfölött: fia. Ilyen erkölcsű művésznél, mint ő, Petőfi, ez a betetőzés, ez az, ami után már szinte áhítja az elernyedést: az apaság. A színészetet megölték benne Vörösmarty és az irodalom, a politikus agitátort Batthyányék, a barátot Tompa és még néhányan, a szerelmet Júlia. A lírát, azt gondolom, Petőfi Zoltán egy-kétórás korában, s ahogy a Zoltán fiú világra jött, már megbénult az isteni hangszer. Petőfinek, éppen Petőfinek, az ő fia bevallatlanul azt jelentette, amit egy Ibsen-féle költőnek az étellel és művészettel leszámoló utolsó, irodalmi alkotás.

Különben is ezt az életet bajos volna szélesre bontott, végtelenségnek futó vonalterveibe betölteni; bajos: lehetetlen. Már ott történt az elhibázás, hogy Petőfi abba a Magyarországba született, mely még ma is képtelen önmagával elhítenni, csak elhítenni is, hogy olyan, amilyennek Petőfi merte képzelni.

Végig próbálom gondolni százszor és újból százszor ezt a magyar titkok titkát, s érzem, érzem, hogy ez örökre titok marad, mint minden igazi valóság. Csakugyan gyermek-nemzet volnánk, hogy ez a csodagyermek nekünk, értünk, éppen értünk s éretlen, ifjúas szeleskedésünk idejére érkezett?

Csoda volt a számunkra, szenes vízzel oszlatott megigézés, s akiknek érdekükben állott, valóban úgy gyógykoztak ellene, mint bűbajos megrontó ellen. De csoda volt ő önmaga számára is, s ami valami szomorúan keveset megmagyarázhat nekünk Petőfiből, az megint egy utunkba hárult, kemény csoda. Ez az ember csodát látott mindenben, s nagy szerencsénkre a próféták örületével vallotta, hogy minden csoda, s hogy a csodák e légióját csak ő tudja megfejteni.

Bámult és látott, nem írhatnám le elégszer ezt, bámult és látott, bámult és látott ő, akiben minden csak akként és akkor létezett, ha belsőjében élt. Próbálták már Homérosz rokonának is ítélni őt, térben és időben való bátor és hihetetlenül nagy, széles, szép elhelyezkedése miatt. De ő látta meg a kutyakaparót, a cigánykaravánt, a szélalmokat, az alkonyati Tiszát, és csak látta, látta, látta. Benne volt, önmagában látta és mégis kívülről, szemmel és csak látó szándékkal látva, még nem látta ezeket senki nálánál jobban. Az eszméi a másokéi voltak, hidegek, gyöngék, idegenek akkor is, amikor úgy szabadultak el tőle, hogy még a vak is észrevette: ezek csak a Petőfiéi lehetnek. S amit pedig úgy látott, csak a látás kedvéért, hogy mindenki megesküdne, hogy ezt

másképpen látni nem lehet: ez Petőfi, csakis és örökösen Petőfi. A titkok titka itt bíborlik, s valahol itt kellene keresni a megfejtést, ha az Univerzum megengedné, hogy valamit is megfejtsünk az ő még kisebb titkaiból is.

Engem Petőfi tanított meg arra, hogy nincs világosság, Petőfi a világosság Petőfije, a gesztusaiban külön-külön legköznapi ember, a gesztusainak összetételében is egyszerű, de soha-soha meg nem érthető. Milyen szent, bolond rébusz lehet a szürke ember, ha még Petőfit is, a mindig átlátszásra a Nap elé álló, ragyogó Petőfit sem tudjuk megmagyarázni. Mert az igazság az, hogy a kivételes művész, kivételes akarata a megnyilatkozásnak, ő a megnyilatkozó kedve a rejtelmes Mindennek. S Petőfi csak azért nagyon és kivételesen a magyar titkok titka, mert nemcsak zsenije a csodálni valónk, hanem az ő hozzánk, éppen a hozzánk-érkezése.

Titkok titka marad-e ez mindig, vagy megmagyarázható lesz egy olyan jövődőben, amikor távoli és érdektelen lesz minden, ami Petőfihez tartozik? Boldogok, akik mindent megmagyaráznak, mert eszükbe se jut, hogy megérteni teljesen semmit se lehet, s kiváltképpen nem a nagyon világosnak tetszőt. A ma még dadogó, istenkísértő módszernek – hogy az emberek alig különböznek egymástól, s hogy minden embert ki-ki saját magából és maga által érhet fel – kell nagyot fejlődnie.

És írta a Zoltán életrajzát, és akarta, hogy Júliát tudja olyannak látni, mint amilyen nem volt, és búsan határozta el, hogy nem hal meg a hazáért. A „komiszságok” úgy hullottak sárga, nyugtalan arcára, mint a júniusi jégeső a kincseket rengető, ártatlan búzatáblákra. Még pénzt is dobva adtak neki, holott az utolsó hónapokban már-már üzletemberré nőtt, sőt színdarab írásába kezdett. Egészséges undorral undorodik a hon nagyjaitól s a tökéletes boldogságot ígéreti magának, ha elfelejti, hogy hazája is van. Bemhez írott levelében megátkozza az egyenruhát, mely neki csak megaláztatást szerzett a törpe, hencegő, generális senkiktől. Ez a Bemhez írott levél a Szemere miniszterelnökhöz írott levéllel együtt, egymás mellett szinte haláldokumentumok. Az ember már meghalt, amikor így ragaszkodik, kesereg, hálálkodik, önérzeteskedik, mint Petőfi a két olyan nagyon-nagyon különböző levélben.

De valahova menni kell, Mezőberény nem jó rejtkehely, külföldre menni, ehhez sok pénz és sok boldogság-hit kellene, s egyikből sincs sok. Már közel járhatott az a kozák, aki a halált hozhatta, és Petőfi kedvetlenül habozott: Damjanichhoz meneküljön-e vagy az ő Bem apójához. Dühvel érezhette azt is, hogy a fölfordult, zavaros katasztrófa felé lódult kis országban éppenséggel senki sem látja be, hogy Petőfi miért kerülje el a bajt. Bántódásait, jogos szitkozódásait annyi megaláztatás miatt, színészkedésnek tartották: haragszik, mert fél. És önmaga mögött állott – önmaga, aki büszkén hirdette, hogy ő a pillanat-elhatározások hőse, s az a Petőfi, aki megfizeti az olyan adósságokat is, melyekről versekben adott kötelezvényt.

Júliának nem használt, de inkább ártott az anyaság: elviselhetetlen tempóban nőtt benne az a kitaposást érdemlő hisztéria, mely kiváltképpen gyilkos lehet olyan valakire, mint Petőfi. Jobb idegekkel is bele lehetett volna az összegabalyodott dolgokba bolondulni, s nem csoda, hogy Petőfi megzavarodott. Annyi bizonyos, hogy mikor Petőfiék Erdély felé indultak, nem a halálba akartak menni, de Petőfi már a halált se bánta. Tisztán nem látott, de annyit okvetlenül, hogy nagyon megcsalta az élet, s nagyon megcsalta ő is önmagát. És vitték öntudatlanul: a bajokkal teltség, az étellel túlságosan jóllakás, melyet ma krisztusi sorsnak keresztelnek el a farizeusok és tudatlanok, a vég felé. Mintha Krisztusnak egyéb öröme és kedve se lett volna, mint a meghalás, csak azért, mert végül meg kellett halnia.

Meg kellett halnia Petőfinek is, jó is volt, hogy meghalt, gondolt is reá, egy-két meghalást már magában cipelt, de dehogy is akart meghalni. Úgy ment a kétségbeesett bizonytalanságnak, mint maga az Isten is tenné, ha ember volna: hátha történik valami jó, mikor már rosszabb úgyse jöhet.

Hideg rázta a saját bátorságától s a már biztosra vett nyaktöréstől Magyarországot, amikor Petőfije elindult életét elintézni. Mindenki magát féltette, a maga bőrét, a maga kis gyáva életét; mindenki a maga volt kurázsiját átkozta. Ki az ördögnek jutott itt akkor eszébe, hogy Petőfivel mi van, és mi lesz, s kinek volt itt akkor ideje és esze azon gondolkozni, mi je volt e korszaknak Petőfi?

S a nagyszerű önáltatások gyönyörű, páréves ködéből egy véres színű, nagyobb ködbe vész el az ifjú Petőfi alakja. A nem alkuvóé, aki azért élt, harsogott, hogy hamar végezzen el mindent, s hogy ne legyen belőle megalkuvó. Úgy látták, hogy a veszített csata után még inálva inalt magát menteni egy nagy kukoricásba. Nem hiszem, megállott biztosan a kukoricás előtt, mely jelképe a magyar életnek, a magyar rengetegnek. Nem, ide már nem volt semmi kedve újra bemenni, kétszer nem történik csoda, életnek itt az ő élete több volt a többinél. Megvárta, míg sírba tapossák megvadult szláv katonák, kikhez az ő vére hasonló volt, s akik tudnak ölni, élni és meghalni nagyszerűen.

Renaissance 1910. jún. 10.-aug. 25.

A Pesti Hírlap tudósításai

A fővárosnak nem mindennapi színe van. A mozgalmi szellem, mely egész nyugaton fölemelé zászlaját, itt is nyilvánulni kezd. Azon késlekedés, melyet a főrendi tábla temporizációja (halogatása – a szerk.) az alsó tábla teendőink iránti feliratának tárgyalása körül okozott, itt is petícióra adott alkalmat. Március 15-én reggeli tizedfél órakor az ifjúság az egyetem három szakjabeli kortársaival egyesült, kikhez még számos, minden korú s rangú férfiak is csatlakoztak, s Ländler és Heckenast nyomdája előtt megállván, követelték a petíció 12 pontjának, úgy Petőfi Sándor egyik költeményének rögtöni kinyomtatását. A nyomda tulajdonosai engedtek e kívánatnak. Az összegyűlt tömeg pedig, dacára a sűrűn hulló esőnek, példás türelemmel bevárta a cenzúra nélkül kinyomott első magyar példányok elkészültét, mi megtörtént délelőtt 11 ^{1/2} órakor. A nyomtatványok idegen ajkú polgártársaink iránti tekintetből németül is elkészültek. – Örömmel jegyezzük fel, hogy a 12 ^{1/2} óráig tartott csoportozatot legkisebb rendetlenség sem zavará meg.

(1848. március 16.)

II.

Pest, március 16-án

A tegnapi nap történelmi nyomot hagyott maga után. Mi kezdetben csak demonstráció színét visel, később erkölcsi békés forradalommal alakult. Az események híre, melyek Francia- s Németországon keresztül a szomszéd Bécsig törtek, s melyek ugyanazon egy eszme láncszemeit képezik, nálunk is azon ösztönszerű sejtelmet idézték föl, miszerint a törvényhozásnak társadalmi úton is egy lökést adni s e célból egyesülni kell. Az egyesülési eszme az ifjú kebel melegágyában fogamzott meg legelőbb. Ívek indítottak meg egy, a jövő vasárnap tartandó ifjúsági reformlakomára. Az ellenzéki körben kitűzettek az egyesülés és petíció pontjai. Ezeknek tárgyalása végett március 12-én ugyanott népgyűlés volt hirdetve. A folyamodvány szerkezete Irinyi József által felvéve így hangzott: „Egész Európa mozog. Az idő félszázaddal előbbre rúgott. Egy gondolat rezgi át egész Európát: hogy a létező állapot tovább nem maradhat. Nincs többé idő hosszas tanácskozásra, avagy éppen halogatásra. Az eszmék meg vannak érve, az élet szüksége követeli azokat. Magyarország pillanatai drágák. Mi máskor csak hosszú időszak alatt fejlődhetett ki, most rövid úton s haladék nélkül törvénybe foglalandó. A monarchiát fenyegető veszély elhárítására a fegyver nem elégséges: e célra nálunk az alkotmányosság bővebb kifejtése s a *pragmatica sanctio* (az 1723. évi, a Habsburgok nőági örökösödését elismerő törvény – a szerk.) által velünk kapcsolatban levő népeknél annak behozatala az egyedüli eszköz. A nemzet nem elégszik meg többé egyes engedményekkel, nem várhat a fejlődés eddigi lassú menetelére. Egész alkotmányunkat kívánjuk ezúttal tisztába hozatni” stb. Következnek a 12 pontok (lásd alább). „Mi úgy vagyunk meggyőződve – így végződik a szerkezet – hogy ezekben az alkotmányosság, a haza és dinasztia minden barátinak kívánságát fejezzük ki. Mi ezekért mindent készek vagyunk áldozni. Kérjük önöket, hogy ezen pontokat hazánk jólléte és dicsősége végett még ez országgyűlés alatt kieszközölni méltóztassanak.” E szerkezet ellen tettek némely kifogások. Sokan nem tárták azt még most körülményeinkhez alkalmazottnak. Március 14-én pedig ugyanazon kör közgyűlésében azon indítvány nyert többséget, miszerint: a petíció ne mindjárt, hanem az országos ellenzéki választmány által szervezendő agitáció útján kezdessék meg.

Azonban még azon nap esti kilenc óra tájban megérkezett a bécsi események híre. Ez felvillanyozta a kedélyeket. Az ifjúság zúgolódni kezd. „Ismét a formák életölő korlátai közé szorítanak bennünket” – mondták egyértelműleg. – „Az alkalmat elszalasztandjuk ismét.” Ilyes és hasonló aggodalmak születtek a múlt napi, demonstrációra számított meneteket, melyeket múlt számunkban röviden említünk. – A tömeg mentében nőttön nőtt, mint szokott a folyam. Ereje nőttével érezni kezdé, miként legelső teendője, felszabadítani a leláncolt titánt – a gondolatot. így született március 15-én délelőtt 11^{1/2} órakor a magyar sajtónak törvényes, tiszta, cenzúra által meg nem fertőztetett ágyából az első ikerszületés. Egyik a kívánatoknak tegnapi mellékletükben is közölt 12 pontja, mely így hangzik:

MIT KÍVÁN A MAGYAR NEMZET?

Legyen béke, szabadság és egyetértés.

1. Kívánjuk a sajtó szabadságát, cenzúra eltörlését.
  2. Felelős minisztériumot Budapesten.
  3. Évenkénti országgyűlést Pesten.
  4. Törvény előtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben.
  5. Nemzeti őrsereg.
  6. Közös teherviselés.
  7. Urbéri viszonyok megszüntetése.
  8. Esküdtszék, képviselő, egyenlőség alapján.
  9. Nemzeti bank.
  10. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra; magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.
  11. A politikai státusfogyók szabadon bocsáttassanak.
  12. Unió (Erdéllyel).
- Végül: Egyenlőség, szabadság testvériség!

Az ikertestvér mellett méltólag állott Petőfi Sándor következő lelkes költeménye:

Nemzeti dal

Talpra magyar, hí a haza!
Itt az idő, most vagy soha!
Raboklegyünk, vagy szabadok?
Ez a kérdés, válasszatok!
– A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhozottak ősapáink,
Kik szabadon éltek-haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Sehonnai bitang ember,

Ki most, ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongy élete,
Mint a haza becsülete.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Fényesebb a láncnál a kard,
Jobban ékesíti a kart,
És mi mégis láncot hordunk!
Ide veled, régi kardunk!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

A magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez;
Mit rákentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Hol sírjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Az ezernél számosabb nép fölemelt ujjakkal ismédé az esküt. – Irinyi József mutatá be szabad ég alatt az elsőszülötteket. S a hulló esőben égből látszott reájok szállani a keresztelés vize. Az előbb említetten kívül szólottak még a néphez: Petőfi, Jókai Mór (az ifjúsági menet vezetői) Bulyovszky Gyula és mások, kiket vagy nem ismertünk, vagy állásunk szerinti lekötöttségünk miatt nem hallhatánk. A beszédeket, valamint az egész csoportozatot míveltség szelleme lengé át. Még sétabotok is gyéren valának láthatók.

Délután három óra tájban ismét nevezetes dolgok történtek. A városháznál, a tanács és választópolgárság jelenlétében, nyilvános közgyűlés tartván, a kinyomtatott pontoknak folyamodványkén ti aláírása Szepessy Ferenc polgármester által megkezdett, s egyszersmind »rend fentartására a tanácsból, választott polgárságból és lakosokból következő tizennégy tagú

állandó bizottmány nevezetett: Rottenbiller Leopold alpolgármester, Kacs Kovics Lajos főjegyző, Staffenberger István szószóló, Molnár György szószóló-segéd, Nyáry Pál, Klauzál Gábor, Tóth Gáspár, Gyurkovics Máté, Irinyi József, Petőfi Sándor, Vasvári Pál, Irányi Dániel, Plengel Alajos, Egressy Sámuel. Az összes nép, mely a beférteken kívül a városház terét is elfoglalá, mintegy tizenötezerre tehető. A 4 ^{1/2} órakor eloszlott gyűlés kinyilatkoztatván, hogy még ezen országgyűlésnek Pestre leendő áttételét szorgalmazni fogja a királynál és nádornál, küldöttséget nevezett a helytartótanács ideiglenes s a központi könyvvizsgáló kollégium rendes elnökéhez: Stancsics Mihálynak, a gondolatszabadság mártírjának kibocsáttatását, a cenzúrának hivatalosan is eltörlését s az iránti ígéretet kívánni, hogy a katonaság nem fog a rend fenntartásába avatkozni. Az egész nap sűrűn hulló eső dacára elláthatatlan néptömeg kísérte a küldöttséget, megbízatásának, ha szükség, nyomatékot szerzendő, s a helytartótanácsi épület minden zugát elfoglalá. A helytartótanács ideiglenes elnöke végre, rövid tanácskozás után, Nyáry Pál bizottmányi taggal megjelenvén az ablakban, kimondatott, hogy a cenzúra e pillanattól (5 ^{1/2} órakor) hivatalosan is meg van szüntetve, s addig is, míg torló rendszer melletti sajtótörvények hozatnának, a netaláni kihágásoknak a fennálló törvények szerinti megtorlására ideiglenes bíróság fog felállítatni. A katonaság csak akkor fog alkalmaztatni, ha Pest város hatósága kívánná. – Stancsics Mihály iránt végre oda nyilatkozott a helytartótanács, hogy ő ugyan katonai őrizet alatt van, mindazáltal saját felelősségére kiküldött tagjai, gr. Almássy Móric és gr. Török Bálint által, Stancsics Mihály azonnali kiadására rendelt tőn. Hat óra után a Pestről átment s helyben összegyülekezett temérdek nép örömrivalgási közben megnyíltak a börtön ajtai, s a kiszabadított foglyot szabad polgártársai sok helyen kivilágított ablakoknál fáklyasorok közt hozták vissza Pestre. A nép kívánatára a sajtószabadság megünneplése végett a helytartótanácsi épületet is kelle világítani. – A hét órától 10 ^{1/2} -ig együtt volt bizottmány további határozatait ma már következő két (cenzúratlan) falragasztásokról olvassa a nép:

Az egyik ez: „Pest város közönsége nevében alulírottak szerencsések hivatalosan értesíteni a magyar nemzetet, hogy ami más országokban polgárvérbe került, a reformot, Budapesten huszonnégy óra alatt, békés és törvényes úton kivívta a törvényes egyetértés. A városi tanács ugyanis a választópolgársággal értesülvén arról, miképp a város polgárai és lakosai vele együtt akarnak értekezni az idők komoly fejleményei felett, a tanácskozási termek századokon át zárva volt ajtait 1848. évi március 15-én délután három órakor a népnek megnyitá, s miután megértette annak törvényes kívánatait, azokat mint nagyobb részt már eddigelé is kebelében ápolt hazafiúi óhajtasokat, egy szívvel, egy akarattal elfogadta, magáévá tévé, sőt azon 12 pontot, melyeket nagy részben a nemzet 1790. év óta törvényhozás útján is annyiszor sürgetett, ezen közgyűlésben az országgyűléshez intézendő kérelmezésként aláírta.”

A nemzet óhajtasainak pontjai fentebb említve vannak.

Következtek a közgyűlés határozatai, miszerint: a) Pest város iménti közkívánatait egy választmány haladéktalanul személyesen terjessze elő az ország rendéinek, őfelségét pedig, hódolva szeretett koronás királyunkat, kérje meg, hogy ezen országgyűlést minél előbb Pestre tegye át. b) A közgyűlés alulírt választmányt bízta meg, hogy a rend fenntartásáról célszerűen intézkedve, határozatait foganatosítsa.

Melyeknek teljesítéséül alulírt választmány, kiküldetéséhez képest

a) Tüstént átmenne Budára a nagyméltóságú magyar királyi helytartó tanácshoz, s ugyanott

azon kormányzéki határozatot nyerte, mely szerint a cenzúra nyomban megszüntettetett, a sajtó annyi százados bilincsei alól fölszabadult, s addig is, míg sajtótörvények hozatandnak, a sajtókihágások felett a nemzet bizodalját bíró s a nagyméltóságú helytartótanács által a hozandó törvényig ideiglenesen kinevezendő egyének fognak ítélni a fennálló törvények szerint. Íme e lapok is tanúsítják a határozat fogamatát.

b) Kieszközöltetett, hogy a sorkatonaság nem fog a rend fenntartásába elegyedni, melynek biztosításául alulírt választmány intézkedett, hogy a pesti polgári őrsereg eddigi száma jelenleg ezeröttszázzal szaporíttassék, s mint nemzeti őrsereg nemzeti színekkel ékesíttessék.

c) Kieszközölte, hogy Stancsics Mihály hazánkfia, ki azért, mert szabadon írt, mint státusfogoly Budán le vala tartóztatva bírói ítéletig nyomban szabadon bocsáttatott, s a nép kíséretében családjának adatott vissza.

Ily békés és törvényes úton minden vérontás és csendzavar nélkül kivívott nagyszerű reformdiadal megünnepléséül holnap Budapest ki leszen világítva, s inntentül Pest város, mint a haza szíve törvényházának tornyán nemzetiszínű zászló lobogand.

Budapest a törvény és béke korlátait nem sérté meg, s miután a rend fenntartása hazafiúi érzelmű lakosainak kezébe tétetett, reméli, hogy az egész haza ebben is követni fogja példáját.

Költ Pesten, 1848. évi március 15-én. Rottenbiller Leopold s.k. választmányi elnök, Klauzál Gábor s.k., Nyáry Pál s.k., Egressy Sámuel s.k., Irinyi József s.k., Staifenberger István s.k., Molnár György s.k., Irányi Dániel s.k., Vasvári Pál s.k., Petőfi Sándor s.k., Tóth Gáspár s.k., Gyurkovics Máté s.k., Kacs Kovics Lajos s.k.

A másik így hangzik:

Hazafiak! Pest város közönsége alulírt napon a hozott s más hirdetményben közzéteendő határozatok végrehajtására s a rend fenntartására az alulírt bizottmányt közértelemmel választván, ez ugyancsak mai napon összeülvén következőket határozott:

1. A létező polgári őrsereg jelenleg ezeröttszáz taggal fog szaporíttatni. Evégett
2. Minden becsületes ember magát mátol kezdve a városházán a bizottmány előtt jelentheti, s ennek bírálata után fegyvert és ismertetőjelt ingyen fog kapni.
3. A most létező polgári őrsereg is ugyanazon ismertető jelt veszi fel, mely lesz egy nemzeti szalag a bal karon s nemzetiszínű rózsa a fővegen.
4. Az újonnan felveendő polgárőr a létező osztályok bármelyikébe állhat be.
5. A bizottmány, ha szükségét látja, ezen nemzetőrséget még szaporítandja.
6. A bizottmány teljes bizalommal várja minden becsületes hazafitól, hogy a személy- és vagyonbátorságot nem fogja megsérteni, sem a közbékét és rendet megháborítani.
7. A bizottmány minden becsületes hazafitól megvárja, hogy ennek és az őrsereg minden egyes tagja intéseit szívesen követni és teljesíteni fogja.

Polgártársak! jelszavaink: éljen a király! alkotmányos reform, szabadság, egyenlőség, béke és

rend!

Költ Pesten, 1848. március hó 15-én. A bizottmány elnöke és többi tagjai: Rottenbiller Leopold s.k., válaszmányi elnök, Klauzál Gábor s.k., Nyáry Pál s.k., Egressy Samu s.k., Irinyi József s.k., Staffenberger István s.k., Molnár György s.k., Vasvári Pál s.k., Petőfi Sándor s.k., Gyurkovics Máté s.k., Kacs Kovics Lajos s.k.

Esti hét órakor színház – jelen esetben nem csupa időtöltés többé, hanem a nemzeti lelkesedés szentegyháza. Ajátékrend megváltoztatva, teljes kivilágítás mellett Bánk bán. – A nemzeti intézet tagjai úgy jelennek meg mint nemzet polgárai, mindnyájan nemzetiszínű kokárdákkal. A darab egypár jelenet után félbeszakasztatik, a sajtószabadság kivívásából és Stancsics kiszabadításából megérkezett nép betolul, minden padok megtelnek; a fulladásig nyomott népnek páholytulajdonosok nyújtanak le kezét, s emelik fel magokhoz. Minden szem a színpadra van irányozva, várva, mikor fog megjelenni a kiszabadított fogoly, ő azonban nem jött, mert a tudósítás szerint beteg, levert állapotban van. Egressy Gábor polgártársunk végre kérdést tőn: kívánják-e a darabot folytatni, vagy ehelyett Petőfi költeményének elszavalását s népdalok énekeltetését s Hunyadi László jelesb áriáit akarják hallani? Közfelkiáltás kíséré az utóbbi indítványt. És hallottuk az „Esküt” Egressy Gábortól, ezerek ajkiról visszhangozva, hallottuk elénekelve, hallottuk a Szózatot, Hymnust és Füredy népdalait. – Színház után a látogatottabb étkező helyek tömve voltak. A figyelmes szemlélő pedig, ki e nap eseményeit látta, meggyőződhetett, miként e nép meg van érve a szabadabb institúciókra, hogy e fiatalabb nemzedék megérdemli, hogy azon szebb jövő örököse legyen, melynek kivívásában oly elvitázhatatlan dicső részt vőn.

(1848. március 17.)

Jókai Mór: Forradalom vér nélkül

A mennydörgés azt mondja: Le térdeidre, ember, az Isten beszél.

A nép szava is megdördült és mondá: Föl térdeidről, rabszolga, a nép beszél!

Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Március 15-e az, írjátok föl szíveitekbe és el ne felejtétek.

A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik. A nemzet történetében ez volt az epochalis (korszakalkotó – a szerk.) nap. Ezentúl minden nap új dicsőséget fog számotokra hozni; a nép fölébredett, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivítta jogait, miknek láncait legközelebb találta.

Március 15-én reggel a fővárosi fiatalság, mely a józanabb pártnak nevezett töredék által ajánlott türelmet és várakozást sérelmei gyógyszeréül nem tartotta elegendőnek, adandó reformlakomája fölött tanácskozni egybegyülekezvén, ez alkalommal Jókai Mór következő proklamációt kiáltott ki ügybarátaihoz: „Testvéreim! A pillanat, melyet élünk, komolyabb teendőkre szólít fel bennünket. Európa minden népe halad és boldogul, haladnunk, boldogulnunk kell nekünk is. Legyen béke, szabadság és egyetértés! Követeljük jogainkat, melyeket eddig tőlünk elvontak, s kívánjuk, hogy legyenek azok közösek mindenkivel. Kívánjuk a sajtó szabadságát, cenzúra rögtöni eltörlését; felelős minisztériumot Budapesten; évenkénti országgyűlést Pesten, és azt rögtön! Törvény előtti egyenlőséget polgári és vallási tekintetben; kívánjuk, hogy a nemzeti őrsereg rögtön fölállíttassék, védje hazáját minden férfi, egyenruha ne legyen; közös teherviselést; úrbéri viszonyok megszüntetését; esküdtszéket képviselőlet alapján, magunk választjuk bíráinkat magunk közül; nemzeti bankot, idegen bankjegyeket nem akarunk elfogadni. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk. A politikai státusfogyók bocsáttassanak szabadon. Unió Erdély és Magyarhon között! Ezen jogokat követelni tartozik a nemzet s bízni önjerejébe s az igaz ügy istenében! Egyenlőség, szabadság, testvériség!”

E proklamáció minden egyes pontjait mennydörgő helyesléssel fogadta a nép, s kinyilatkoztatá, hogy azt saját manifesztumául fogadja el.

Ekkor Petőfi Sándor lépe fel, s ezen honfidalt szavalá el a nép között: (*A nemzeti dal*, szövege a Pesti Hírlap tudósításai c. fönti cikkben – a szerk.) A vers utósorait dörögve esküdte utána a nép, s innét ment egyenesen az egyetemi fiatalsággal egyesülni; először az orvosi kar csatlakozott hozzá, azután a mérnöki, legvégül a jogászi; egyedül ezen kar tanára szegült ellene a nemzet akarátának, senki sem hallgatott rá. Vasvári Pál hitta fel közgyűlésre a tanulóifjúságot, s az egy akarattal követte a vezéreket; künn az egyetemi piac közepén már ekkor túláradt néptömeg közepett adá elő Vidács Pál, miképp gátoltatott az egyetemi fiatalság e mozgalmakbani részvételtől, tanáraik mily kicsinységes fenyegetődzésekkel akarták a meggyulladt lángokat eloltogatni. Mondá, hogy megötödöltetéssel fenyegettetének. Általános kacaj és zúgás. Ekkor a nép szónokai közül Jókai harmadszor is nyílt piacon felolvasá a proklamációt, s Petőfi elszavalá fentebbi dalát, melynek végeztével rögtön elhatározott, hogy a nép a proklamáció első pontját, a sajtószabadságot, saját önhatalmánál fogva teljesülésbe veendi, mit meg is tett, innét tömegestül Landerer és Heckenast nyomdájába menvén, hová a rend és béke fönntartása tekintetéből választmányi tagokul Petőfi, Vasvári, Vidács és Jókai küldetének be, a nyomdatulajdonost felszólítandók, hogy kívánja-e az el nem kerülhető kényszerítés be nem vártával a kikiáltott 12 pontú programot s Petőfi felolvasott költeményét cenzúra nélkül kinyomatni. A nyomdatulajdonos engedett, s a kívánt iratok rögtön németre is lefordítva néhány pillanat múlva a gyors sajtó alól ezerével kerültek elő, melynek példányai egész délig osztattak ki a szakadó eső dacára szüntelen gyülekező közönségnek. Eközben többen kezdtek szónokolni a néphez. Szólt Irinyi József, Vasvári, Bulyovszki, Egressi Gábor, Irányi, Vidács, Jókai s néhányan németül is, mi annak manifesztuma, hogy ez ügyet idegenajkú polgártársaink is fölkarolták. A déli harangszó egy óráig félbenszakasztotta a mozgalmakat, s ekkor gyülekezhelyül a nemzeti múzeum tere tűzetett ki. Az eső szüntelen esett. Jó jell! – mondá a nép – Párizsban, Palermóban és Bécsben is esett, mikor a nép jogait követelte. Délután a múzeum terén összeügyült nép elhatárzá a városházára menni, s ott a polgári kart és városi tanácsot az egyesülésre s kívánatai aláírására felszólítani. A tanácsterem megnyitott, s tartatott nyilvános ülés a piacra összegyűlt nép

szabadságmennydörgései között. A tanácsnak benyújtattak a program pontjai, s a tanácsjegyző mondá, hogy azok el vannak fogadva; utána Holovics tanácsnok kívánt gondolkozási időt, melyben e pontok tanácskozás alá vetethessenek. Megcáfolta őt Rottenbiller alpolgármester, kimondva, hogy már egész délelőtt tanácskoztak efölött; ezután szónokolt Nyári Pál Pest megyei alispán, s a pontokat pártolta; utána Klauzál Gábor, ki az első és 11. pontok rögtöni életbeléptetését is kívánta; a pontok a tanács által aláírtak, s az ablakon át a népnek felmutattatának. E pontok azóta minden utcaszegleten olvashatók. A nép, ideiglenes választmányát a tanács és polgárság választmányával egyesítendő kinevezve, kívánta, hogy Stancsics Mihály, ki sajtói állítólagos vétség miatt fogva van Budán – miután kimondatott, hogy cenzúrai törvények nálunk nincsenek, nem is voltak soha szabadon bocsáttassák, s acensuralecollegiumrögtön mentessék fel hivatalától; e kívánata teljesítésére átment Budára, s a helytartósági épület udvarán zászlója körül gyűlve állhatatosan állt jogai kívánata mellett, míg választmánya által kijelentetek, hogy a helytartótanács e három pontba egyezett bele: Stancsics kiadatása, cenzúra eltörlése, sajtóbírósnak a nép közüli választása; egyúttal kimondá, hogy a katonaságot csak azon esetben fogja kirendelni, ha azzal a nép saját céljai rendes kivételére kívánna rendelkezni.

Ez nap délutánján a nép kívánta a színházi aligazgató Bajza Józseftől, hogy a színházban e nap ünnepélyére teljes kivilágítás mellett a Bánk bán adassék elő. Bajza mondá, hogy szívesen teszi. A színház oltár volt ma, a közönség színe volt jelen ünnepi arcokkal, ünnepi ruháiban; a nemzeti kokárda volt minden férfi, minden nő keblére föltűzve, középen a háromszínű zászló.

Ezalatt a nép a megszabadított Stancsics kocsját önkezeivel vonva át Budáról a színház teréig, bevonult a színházba, mely mindenki számára ingyen megnyitott.

A páholybirtokosok is megnyiták páholyaikat a nép számára, ki még e közforradalom percében is oly tiszteletben tartá a gyöngédebb érzelmeket, hogy egy páholyt sem foglalt el, melyben hölgyek ültek.

A zenekar fölváltva a Rákóczi-indulót, Marseillaise-t és Hunyadi László szebb helyeit hangoztatá.

Később Egressi Gábor szavalá el Petőfinek fenn kitett költeményét, a nép ezreinek harsogó esküvése mellett. Ugyanazt rögtön Szerdahelyi által zenére téve a színházi polgártársak kara éneklé el; a közönség ismételteté a szavalmányt és dalt.

A közönség nagy része óhajtá Stancsicsot a színpadon megjelenve látni, azonban értesülvén a tisztelt polgártárs gyengélkedő állapotáról, kívánatával felhagyott, s a legnagyobb csend és béke között eltávozék.

Az állandó választmány azonban reggelig együtt ült.

Másnap legelső teendője volt a népnek a nemzetőrség tetteges életbeléptetését követelni, s evégre aláírások nyitattak meg azok számára, kik a nemzetőrséget alkotni kívánják; néhány óra alatt több ezerre ment az aláírás. A nép követelte a fegyvereket.

A katonai hatóság jelenté, hogy csak ötszáz fegyvert adhat, mert a többi Komáromba vitetett. Ezt Lederer tábornagy katonai becsületszavára állítá. S az arzenált fölnyitni nem akará.

Lenn pedig a nép, mely már ekkor mintegy húsz-huszonöt ezerre ment, követelte a fegyvereket, s fenyegetőzék, hogy az arzenált feltöri, ha fegyvert nem kap.

Ekkor alválasztmány neveztetett ki a fegyverek kiosztása tárgyában, s egy órai tanácskozmány után Rottenbiller alpolgármester a teremben, Jókai pedig a városház terén összegyűlt népet nyugtatá meg azon tervezet közzétételével, hogy az illető tömegek városnegyedenként külön oszolván, száz-száz férfit válasszanak ki maguk közül, kik óránként felváltva mint nemzetőrök az éjjel diadalfényben kivilágított város nyugalma fölött őrködjének. A többi fegyverek kiadása a következő napokon fog sürgettetni.

Este a két testvérváros ki volt világítva, az utcákon lelkesült néptömeg forrongott, harsogtatva: „Éljen a szabadság!” Az ablakokból nemzeti lobogók függtek alá, a szabadság nevével beírva.

Egész éjjel rend és nyugalom őrködött a város fölött, a portyázó nemzetőrök több helyeken bujkáló csavargókat fogtak össze, s hivatásuknak minden tekintetben híven megfeleltek.

Március 17-én az ideiglenes kormányzó választmány által (mely állt a nép, tanács, megye, polgárság és egyetemi fiatalság küldötteiből, közte három héber) elhatározott, hogy a mostani napok örök emlékére az egyetemi tér, hol a forradalom legelőször kikiáltott, *Március 15-ei térnek*, a Hatvani utca, hol a sajtó elfoglaltatott *Szabadsajtó utcának*, a városház tere pedig *Szabadság terének* fog ezentúl elneveztetni, mely határozatot a tanács azonnal fogadatba is vette, s Landerer rögtön nagy betűkkel nyomatta az utcák eddigi nevei helyébe a megörökítendő dicsőség szavait. Ugyanekkor kimondatott, hogy minden címek eltöröltetnek, semmi tekintetes és nagyságos többé. A kíváncsok, mit a Bécsbe induló küldöttség a király elé terjeszt, így kezdődik: „Felséges haza!”

Egy küldöttség átment Budára fegyvereket követelni, miknek nyombani kiszolgáltatását a helytartótanács egész örömmel ígérte, s jelenleg a nemzetőrség óráról órára szaporodik.

A kétféjű sasok minden királyi hivatal homlokáról levétettek, helyökbe a nemzeti címer tétetett.

A fekete-sárga színek helyébe a nemzeti háromszín festetett.

Múlt éjjel még a nádori palota is ki volt világítva, mi az életben először történik, sok más soha nem történekekkel együtt.

Tegnap a fehér zászlót egy hölgy (Szathmáryné) vitte a nép előtt. A nép választottai ezért remek nemzeti címerrel tisztelték meg.

Az egyetem is beadta reformkérdése pontjait. Szabad tanulás, szabad oktatás, a pénzügynek nemzet általi kezeltetése ezeknek fő pontjai; maguk a tanárok s az összes fiatalság aláírták.

A csend és béke e forradalom mellett oly jó lábon áll, mint még soha. A boltok kirakatai nyitva, a vásár rendben foly, a nemzetőrök minden utcában járőröznek.

Éljen a magyar szabadság! E három szót hallani minden ajkról, minden utcán, minden zászlón ez van kifestve.

Dicsőség e népnek, mely jogait egy csepp vér elfolyása nélkül ki tudta víni, mely önmagát saját becsérzete által hagyja kormányozni. Kik a lelkesülés szent percében sem feledkeztek meg a kötelességekről, mikkel a magánemberek személyi és vagyonszármazásának tartoztak. Kiket hon- és emberszeretet gyúlasztott lánggra, s kik közül egyetlen egynek tette sem piszkolá be önérdekű kihágással a nemzet e nagy ünnepét.

Mit más népek karddal vittak ki maguknak, azt e nép pusztá kézzel, csupán szent

lelkesülésének tüze által, egyetértve, elleneit nem legyőzve, de megtérítve, tette magáévá.

Életképek, 1848. március 19.

Egressi Gábor: Képek a pesti forradalomból

Korán reggel tudtomra esik, hogy a bécsi véres események kebellázító, magyarszégyenítő hírére Petőfi Sándor és Jókai Mór barátim Vasvárival és Bulyovszkival rögtön elhatázzák a cselekvés csatamezejére gyorsan kilépni. Programot írtak tehát rögtön, melynek kívánatai forradalmilag legyenek kivívandók. Legelőbb is elindultak erőt szerezni, azután egy nyomdát megrohanni, s a programot a néphatalommal kinyomatni.

Én futok fölkeresésökre.

Az iskola felé látom a népet hullámzani, s arra tarték; s a Március 15-i téren csakugyan nagyszámú rivalgó sokaságot találok, mely mindig növekszik. Kérdezem, mi történik itt? s azt felelek, hogy az ifjúságot szabadítják iskoláikból, hol tanítóik börtönözve tartják, megtiltván nekik – kicsapási büntetés alatt – csoportozni s politizálni. Néhány perc múlva Jókai az ifjak vállain kiemelkedik a sokaságból, a programot fölolvassa, mely a nemzet kívánatát adja elő, reá mutat az isten szabadító kezére, mely a népek felett szemlátomást kiterjeszkedik, tolmácsolja szózatát az időnek. A lelkesedés rémítő rivalgásával visszhangoztatik a sokaság ajkiról. Ekkor Petőfi fölemelkedik, mint egy túlvilági alak, mint megtestesült népszenvedés, mint egy ezeréves tantalusi szomjúság, mint végítélet halálangyala. Elüvölti Nemzeti dalát! – E hangok leírhatatlanok. Most is hallom és látom azokat, és örökké fogom látni és hallani, mert e kép és hang elválaszthatlanok.

Leírhatlan e dalnak hatása a népre, mely nőttön nőtt – s megesküvék isten szabad ege alatt. Hangoosan dobogott minden kebel, dobogá ez érzelmet: most vagy soha! lelke legbensőbb mélyéből, hogy rab tovább nem leszen. Ekkor Petőfi így szól: „Most e programot nyomdába visszük, s ki fogjuk nyomtatni.” Egy hang: „Budára kell menni, s a cenzurái főnököt aláírásra kényszeríteni.” Petőfi: „Cenzorhoz nem megyünk, nem ismerjük el” – tehát nyomdába.

Ekkor megindulunk Landerer nyomdája felé, a volt Hatvani, most már Szabadsajtó utcába. Odaérvén Petőfi feláll a kapu szegletkövére, s így szól: „Most egy bizottmány bemegy a műhelybe a program kinyomatását eszközölni, mindjárt visszatérünk az eredménnyel, addig legyünk itt kinn békével.” Landerer az iroda ajtajában állván ezeket látta és hallotta, s látván a helyzet kényszerűségét, ellent nem állott. Ez kijelentetett a népnek. A nép a Nemzeti dal kinyomatását is követelte. Az is foganatba ment. Az eső már ekkor is sűrűn esett, s a nép mégis mindig gyűlt és várt. Mialatt a sajtó odabenn működék, Vasvári, Degré, Irányi, Jókai, Petőfi, egy izraelita orvos és

én beszéltünk a néphez.

Izgatásunk a rend és béke szellemében történt; forradalmunk a személyt és tulajdont sérthetetlennek nyilvánítá. Erkölcsei hatalmunk rémítő dandárai voltak előharcosaink, az összes népakarat, mely a mennydörgés hangján nyilatkozik, jelentvén: hogy odabenn mennykövek vannak, melyek az előfutárokat rögtön követendik; s jelentvén: hogy ha a rend szerinti lehetőség határiban célhoz nem juthatunk, akkor jöjjön aminek jőni kell: élet vagy halál. A lelkesedés folyvást emelkedvén, mindig határozottabb és félelmesebb alakot vőn.

Egy rövid óra múlva megjelenik a nyomda ajtajában Irinyi, hozván a kinyomott program legelső példányát, a börtönéből kiszabadult szellem legelső szülöttét, a szabad sajtó legelső művét e honban. És fenn lebegtetvén azt, lelkes szónoklattal tolmácsolá diadalérzetünket. Mondhatatlanul nagyok, szentek, ünnepélyesek valának a percek, és mi átérzők e történelmi percek érzelmeit egész leírhatatlanságukban. Szánalomra méltó százezrek ti, kik a múlt évtized alatt elhunytatok, és e történeteket álmaidok reménymámorában csak egy század végetlen és homályos távolában láttátok! És ti szánalomra méltó jövők, kik nem szenvedétek, mit mi szenvedénk, s nem élvezétek, mit mi élvezünk, az átélt ellentétnek mondhatatlanul édes élvezetét! Szegény boldogok ti, kiknek csupán a jobb rész jutott, kik nem ismervén rosszat, nem érzitek, mi a jó, mint érezzük mi, kiknek a szerencse jutott a nagy nemzeti eseményeket megérteni: a népek világforradalmát, a nemzetek nagy lépését az emberi méltóság pontja felé. És ti távol levő feleink, véreink, honfitársaink, kik csak szellemben voltatok jelen bennünk, kebleink rokonérzelmeiben, miért nem osztozhatátok a szerencsében és örömben, nagy események tényezői lehetni közvetlenül!

A nyomda ezalatt gyorsan működvén, a példányok osztattak és szertehajigáltattak a nép közé; s más vidékiek, kik jelen voltak, szinte kaptak az első példányokból, hogy a sajtószabadság legelső fecskéi lehessenek vidékeiken, a nemzeti élettavas hírnökei. A somogyiaknak és a borsodiaknak én valék szerencsés juttathatni.

A dél megérkezvén, a nyomda megüresült, a kék blúzós legények ebédre mentek. A népnek tehát kikiáltatott, hogy most oszolják el, s délután három órakor a múzeum udvarára gyülekezzék, az akkori elkészülendő nyomtatványok ott fognak kiosztatni, onnan a városházához lesznek menendők, Pestnek polgárságát és tanácsát felkérni, hogy velünk érzelemben és programunkban elszámolt kívánatainkban egyesüljenek, lépéseinkben segéljenek. A nép elszlott rendben, békével.

Délben küldöttség ment Bajzához, kívánván a nép nevében, hogy aznap estéjén a Nemzeti Színházban Bánk bán adassék. Tejesítettett a színház ünnepélyes kivilágításával.

Három óra elérkezett. Roppant nép tódult elő mindenfelől. Kis idő múlva hozatnak a program és Petőfi dalának nyomtatványai, s kiosztatnak; de tíz annyi sem lett volna elég, hanem kijelentetett, hogy a nyomda folyvást működik.

Most a nép elindult a városháza felé, miután kikiáltás által képviselőket választott, mely a nép kívánatát a város tanácsa és választópolgársága előtt kijelentse. A küldöttség tagjai voltak: Petőfi, Jókai, Vasvári, Degré, Irinyi, Egressi Gábor.

A tömérdek néptömegem keresztül felhatolván a terembe, melyet a tanács, a választópolgárság és hallgatóság, ezek között Klauzál, Nyári s több derék honfiak elfoglaltak, a küldöttség szónoka előadá a nép szavát a város polgárságához. A tanács részéről Kacs Kovics Lajos fogadá a

küldöttséget, s a program pontjait kevés különbséggel sajátjává tévé, oly értelemben, miszerint e pontok Pest város követeinek utasításul részint máris adattak, részint adatni fognak.

Ezalatt lenn a *Szabadság tere* – azelőtt Városház tér – egészen megtelt néppel, számát nagyítás nélkül lehet tehetni tizenhatezerre. E rengeteg népnek a városház első emeletének ablakaiból három vagy négy tolmács, kéztelegráfjaik magyarázó segélyével, folyvást közölte a tanácssteremben történeteket. És a népnek ezrei alant a mennydörgés szörnyű hangján nyilatkoztatták ítéletüket a fenn történtek felett.

A főjegyző után Holovics tanácsnok emelt szót, melynek értelme oda ment ki, hogy ő, bár a közjót szívesen akarja, de kényszerítettetni magát elvek elfogadására nem engedi, azért a nép előterjesztését a városi tanács zárt ülésében előbb megvitattatni kívánja, s a határozatot aztán adatni a nép tudtára.

E nyilatkozat határtalan ingerültséget okozott fent és alant. Egy forradalom irányában, hol húszezer ember követel szent igazságot, ily megkövesült konzervatív szellemben nyilatkozni mily rövidlátás, mily tapintatlanság, mily bal felfogása az időnek, viszonyoknak, a következés csaknem véresen igazolta. Itt most nem helyhatósági belügyekről vala a szó, miknek gondját a bezárkózott tanácsnok urak egypár sor indorsatával (hátirattal – a szerk.) lerázhaták. Egy nemzet sorsa forgott kérdésben. A küldöttség nyilatkozott a nép nevében.

A választópolgárság e nyilatkozmányt felkiáltással tette magáévá, a honszeretettől lángoló kebellet. A tanácsnak nem volt más tennivalója, mint a polgárság többségének akaratát végzésül kimondani, mert ez közgyűlés volt. Nekünk nem volt időnk várakozni, mert most a percek századok. Eleget várakoztunk háromszáz esztendő óta. A szónoklatok ideje elmúlt. Most tenni kellett, s nekünk még aznap igen sok tennivalóink voltak. Lent a téren húszezer ember várt a feleletre. Végre sikerült némi csendet eszközölni. Mi, a küldöttség Nyári Pálnak engedők át a szót. Fölmagasztalt kebellet üdvözlé e nagy napot, mely legelső nyitá meg a tanácssterem zárait a népnek, a nyilvánosságnak. Értelmezé s indokolá a nép szózatát. A törvényesség kerékvágása szerint igyekeztvén a forradalom irányát kirajzolni. Eközben igen sok idő telt el. Egy hang azt kiáltja az ablakból: katonaság jó! E szót rémítő felháborodás követte. A nép dühe iszonyú fokra hágott: fegyverre! fegyvert elő! A városházi fegyvertárra! ki a térre! Az ordítás zajából e szavak voltak kivehetők. Bosszútól szikrázó szemeket láttam Holovicsra irányozva, őt szidalmazva s felemelt öklökkel fenyegetve. Végre a katonaság jövetelét áhírnék tapasztalván a nép, sokára némi csendesség lőn. Nyári után Klauzál kívánta a nép hallani, ki hasonló szellemben nyilatkozik Nyárrival. A nép azonban percenként türelmetlenebbé lévén, a szónokot számtalanszor félbe szakasztá, végzést követelt a tanácstól. És a tanács, e két vészteljes óráig tartó kebellázongás után, kimondá határozatát. A végzés így hangzik: A város úgynevezett polgársága egyesül Pestnek összes népével, kívánatban, érzelemben testvérien kezét fog a program minden pontjainak teljesítésére a béke, rend és törvényszerűség körében. Klauzál folytatá beszédét, a békés forradalom rögtöni teendőire híván fel a város polgárainak összességét és tanácsát. Ekkor küldöttség neveztetett ki, már most az egyesült lakosságból, mely rögtön Budára menjen, és a királyi helytartótanácsot szólítsa fel a cenzúra rögtöni megszüntetésére országszerte, s a sajtószabadságnak biztosságba helyezésére az egész hazában. Továbbá szólítsa fel a királyi helytartótanácsot, miszerint Stancsics Mihályt, ki mint író tartatik fogva, szabadon bocsássa, valamint a többi státuszfoglyokat is.

És a küldöttség Nyári Pál vezérlése alatt tömérdek ezerek kíséretében indult Budára.

A királyi helytartótanács a küldöttséget szívesen fogadá, s ezáltal nemcsak bölcsességet, hanem tiszteletreméltó hazafiságot is tanúsított; okozta legyen bár ezt a helyzet kényszerűsége vagy nem, végtére mindegy. Elég az, hogy a nép kívánata teljesebbé ment, a sajtó e pillanattól fogva szabad lón. Stancsics, a szabadon író státusfogoly szabadlábba tétetett, a népezerek viharzó üdvözletei között. Nyári Pál e szavakkal üdvözlé őt: „A békés forradalom legelső tavaszvirága: az ön szabadsága!” – A lelkesedés este a színházban kimondhatatlan magas fokra emelkedék. Az előadás mindjárt a kezdetén félbeszakasztatott azon tömérdek ezrek zajától, kik Budáról Stancsiccsal megérkezének. Megkérdeztetvén a nép: mit kíván, azt nyilvánítá, miszerint a Hunyadi Lászlóból „Meghalt a cselszövő” szövegű énekrész, a Himnusz, a Hattyúdal, a Szózat s más kedvenc darabok játszassanak; aztán Petőfi Nemzeti dala általam elszavaltassék, s végül kar által eldaloltassék; zenéjét Egressi Béni akkorra már elkészítvén. – Az eskü szavait a szavalás közben ezrek keble visszhangzá. Ilyen volt az est képe.

Másnap, 16-án a küldöttség elrendeltetett, Pozsonyba s Bécsbe megviendő kívánatainkat.

És ebben van a mi forradalmunk egyik dicsősége. Nem szédíté el ezt hatalmának öntudata, nem a kezdet sikere, mint szokott megvakítani *egyeseket* erkölcsi vagy anyagi hatalmak érzete. A forradalom kérni ment, még akkor is, midőn követelhet, kérni egy kaszt képviselőtől, kérni fejedelmétől, a hűség bizalmával.

Miképp már tudva van, ezentúl az állandó választmány folytonos munkásságba tétetett. Fegyver kéretett küldöttség által Budáról a béke fenntartására már összeírtni kezdett nemzetőrség számára. – Kívántuk és sikerrel a lottériák és trafikák s a temesvári dohánygyár bezárását, osztrák sasok elrepítését színeikkel együtt stb.

Midőn ezeket írnám, hallom, hogy a fővárosi küldöttség miképpen fogadtaték a kerületi ülésben. Nem akartam azt hinni, olvasnom, látnom kelle az elfogadás írott szavait, szellemét. És olvasom ezt azon beszédekben, melyek a Nemzeti Újsághoz mellékelve közöltettek. Mi ez? kérdezem magamtól. Hát lehet így beszélni egy forradalommal szemközt, melynek tényezője közvetlenül csak százhatvanezer ember ugyan, de közvetőleg milliomok, s mely forradalomhoz naponként, óránként, városok és kerületek csatlakoznak, távolról és közletről.

Kérdem én, van a mi forradalmunk programjának 12 pontja között egyetlen betű, mely nem a kiváltságtalan nép millióinak szívével lett volna megírva? Ha ezt a magyar nép megtagadja, ám legyen a fővárosi forradalom neve bitorló, midőn kívánatainak jogcíméül a nemzet nevét arrogálja, de hogyha e kívánatokban közvetőleg tizenöt milliónyi nép nyilatkozik, talán néhány ezer kiváltságos híján, akkor e nép csakugyan úr, nemcsak minden egyes tekintélyek, nemcsak azon apostolok fölött, kik az ő nevében prédikálnak, de igenis parancsoló ura és bírāja magának a törvényhozásnak is.

Van-e példa rá a világon, hogy bár csak egyesek is, kik emberi jogokért elnyomott nemzet nevében küzdöttek, jogcímbitorlónak bélyegeztettek volna?

És ez itt százhatvanezer emberrel szemközt mondatik, mely sajtószabadságot adott egy egész nemzetnek, a forradalom erkölcsi hatalmával, és adott tényleg, nemzetőrséget, eltörlé a sorsjátékokat és dohánytrafikákat, s az osztrák színeket nemzetiekkel váltotta fel e hazában.

Avagy nem a nép hő vágyainak és akaratának szellemében történtek-e mindezek? és avagy Pestre kell vala előbb meghíni a népet, a magyar státushatalom központjára, hogy velünk együtt csináljon forradalmat majd hónapok múlva? írjuk meg a párizsi hősöknek, hogy midőn az

emberiség nevében emelnek szót, és ontják vérüket, a mi nevünkben és ügyünkben működni nem merészeljenek.

A nemzet jogcímét, mellyel százhatvanezer ember él egy forradalomban, még oly törvényhozás sem utasíthatja el rövid úton, mely az összes nemzetet képviseli, mennyivel kevésbé az, mely csupán kiváltságosokat képvisel. Százhatvanezer ember, forradalmi állapotban, s midőn népjogokért áll ki pusztá mellével fegyvertelenül a csatasíkra, és vérontás nélkül győz, csupán egységének és végelszántságának erkölcsi súlyával – e nép igen tiszteletreméltó úr, kit respektálni kell, annyival inkább, midőn urasága városok és kerületek csatlakozásaival oly óriásivá készül növekedni, hogy elbámul belé minden hatalom.

Határtalanul nagyobb hősöknek tartom én az eszmék hőseit azoknál, kik az eszmékért egy igen csekély értékű életet vetnek áldozatul, mert a nemzeti újjászületés valódi tényezői s a forradalmi siker biztosítói azok, kik évtizedeken át hintik, ápolják és érlelik a jogérzetet a népmilliók kebelében. Ámde éppen azért ne akarják ezek ignorálni a históriát, a nagyszerű valót, mely néhány nappal vagy talán hónapokkal előbb és nélkülük hozta létre tényleg azon reformokat, mikben ők fáradoztanak, s miknek ők csak biztosítására kéretének fel. És ne akarják ignorálni azon forradalmat, melynek jelszava: béke és egyetértés. Melynek programját alkotmányos szellem lengi át; ne taszítsák el azon forradalom bizalmát, mely a törvényesség és rend iránt példátlan tiszteletet tanúsít, mely előtt a személy és tulajdon szent maradt, s mely fegyverét csupán a békeháborítók ellen használja. Ez nem azon mód, mellyel forradalmi kedélyekre békítő, lankasztó s megnyugtató hatást gyakorolhatni - forradalomra, melyet félünk, s méltán, mert végét be nem láthatjuk.

Azonban én hiszek a nép istenében, hogy e forradalom dicső véget érend, mégpedig csupán erkölcsi hatalmának súlyával, mely a nyelvbéli s minden egyéb társadalmi felekezetek *teljes egységének eddigelő példátlan típusában* van kifejezve. Testvériség uralkodik e honban, minő még soha nem uralkodék. Ez, a rend és a béke mellett, a siker egyedüli feltétele. Amit szereztünk, azt többé el nem veszthetjük. Programunk első, második és ötödik pontját életbe léptető, ezek csak formulázandók és szankcionálendők. A többi pontok a minisztérium által lesznek foganatosítandók. A Batthyány minisztérium iránt mi teljes bizalommal viseltetünk előlegesen is. Teljesen hisszük, hogy általa kívánataink minden pontjai életbe lépendenek. Várjuk el, hazafiak, mit tesznek a magyar miniszterek; várjuk el, mi történik a külügyminiszter és pénzügyminiszter kérdésével; várjuk el az összes népet képviselő pesti országgyűlést, melynek hat hétnél tovább halasztatnia nem lehet. Legyen addig is, mint eddig volt, béke, szabadság és egyetértés közöttünk, s ennek biztosítására fegyverezzük fel magunkat mindnyájan!

Életképek, 1848. március 26.

A forradalom Pozsonyban

HAZAFIÚI MOZGALMAK

Pozsony, márc. 15. 1848.

Reggel kilenc órákor

Gyűlésben vagyunk az alsó táblán. Az elmúlt napok dicsőségének emelésére újra indítványoztaték a közös teherviselésnek egész lényegében való elfogadása, mire a legkonzervatívabb megyék követői is akként nyilatkoztak, hogy bár utasításuk ellene van, de a jelen körülmények között – látván, hogy csak ekképp tartathatik fenn a béke, s csak ekképp jöhet létre a nemzeti érdekesség – hazafiúi kötelességüknek ismerik a nemzet óhajtásába egyhangúlag beleegyezni. Így határozatott el rögtön az is, hogy a kényszerítő örökváltság kiegyenlítését a státus magára vállalja. A boldog öntudatban, hogy e határozatok által a nép megszabadul százados igájából, örömkönnyek között és Széchenyinek azon végső szavaival hagyók el a termet: „Feledjük a múltakat, és legyünk barátok, testvérek!”

Tíz órákor

A gőzös füstöl, a nemzeti lobogók büszkén hirdetik, hogy Magyarország címerét megérdemlik, s az ezer meg ezer ajk örömkialtása híven tolmácsolja a keblek érzelmeit, mely csonkítatlanul e szavakban látszik összpontosulva lenni: Éljen a nemzeti nagyság! Sokan jelentek már meg a küldöttségi tagokból külön-külön megéljenezéssel kísérve, de mint mikor a napnak sugarai csak magában a napban találják fel megszakadozott fényüknek teljes ragyogását, úgy az egész küldöttség keresni látszik azon fénypontot, mely osztatlan hazafiúi szeretettel melegíti keblüket, ezer meg ezer szem kerése e jól tevő napot, s egyszerre mintha villany rázta volna meg a kebleket: „Éljen Kossuth! Éljen Kossuth!” – hangozék a partról és viszonoztaték a gőzösön, és viharos taps és éljenezés között vezeté karján nejét, a vele rokonérezelmű nőt, a rendületlen honpolgár. – Tíz óra és öt perckor indult meg a haza lelkes férfaiával telt gőzös ágyúörgések és a nép kiáltásai között: Éljen Batthyány! Éljen Kossuth! Éljenek a lelkes képviselők! – zúgó morajjal hasítá a vígan hullámozó Dunát, mely büszkén szakadhat ezután a tengerbe, mert egy csepp vérfolt nélkül viheti meg a nagyvilágnak nemzeti nagyságunknak hírét.

Délután 3^{1/2} órákor

Csak néhány perc előtt gondolá rá magát az országgyűlési ifjúság Bécsbe rándulni, s ím már a gőzösön négyszázan fölül, magyar öltönyben, kardosan, egy-egy majd Bécsben használandó fáklyát tartva kezökben, a küldöttség példajaként nemzetiszín kokárdával mellükön, a győri zene kíséretében, Rákóczi-indulóval, mindnyájunk üdvkívánata közt elhagyják a partokat, melyeken mindkét oldalról többen lóháton egész a határig kísérek a lelkes ifjúságot.

Örömben telt el az egész nap, s csak egyetlen bosszúságunk volt, az, hogy ily nagy

eseményeknek gyáva elhallgatását itt, Pozsonyban megjelenő Híradóban kellett váratlanul olvasnunk; és ugyan miért? Hisz az egyik cenzor hír szerint megszökött (Ha, ha, ha!), a másik pedig tudni sem akar a vizsgálatról; és mégis oh, oh, oh! quo usque tandem abutere patientia nostral? (Meddig akarsz visszaélni a türelmünkkel? – Cicero – a szerk.)

Este nyolc órákor

Éppenmost érkezett meg a bécsi gőzös, és meghozá a hírt, hogy 3 ^{1/2} órákor szerencsésen Bécsbe érkezének a haza küldöttjei. Isten segítse őket a nemzeti közboldogság közremunkálására!

MÁRCIUS 16-ÁN

Egész nap testvéries társalgásban folyt le az idő; este hét órákor tárt karokkal fogadánk a Bécsből érkezett gőzöst, melyen egy kitűzött lobogón ez vala írva: „Kívánságunk teljesült.” De amily örvendetesek valának a felírott szavak, oly bosszantók a kielégítetlen hírek ügyeink felett. Senki sem tudott bizonyost mondani, sőt Kálóczy és Lukács urak (a győri radikális ifjak vezetői – a szerk.) szorosabb eljárása után kisült, hogy a lobogóra kitűzött felírás is csak egyes embernek elmeszüleménye volt. Növelé aggodalmunkat még az is, hogy a telegráfon semmi tudósítás nem érkezett megnyugtatónkra, sőt azon hír is kezde szállongani, mintha a telegráf rosszakarók által elrontatott volna; nem csoda tehát, ha örömmek indult lelkünk, nem csüggedésnek, hanem férfias elszántságnak érzelmeit táplálva tanácskozásra hívánk össze az itthon maradt ifjúságot s minden nemes érzelmű hazafiút.

Este tíz órákor

Gyülekezésünk a redoute-terembe kilenc órára volt határozva. A teremben egy asztalon legelőször a Pressburger Zeitung tudósítását olvasák fel. A bécsiek vendégszeretete s mieink nagyszerű fogadtatása – ha aggodalommal telt lelkünkhez öröm fért volna – igen nagy hatást eszközölhetendett vala, de miután ugyanazon lap végén közlött hír, miszerint a minisztérium már kineveztetett légyen – mondom, ezen hír Lukács Sándor úr által valótlannak nyilvánítva, igen felingerlő a kedélyeket, és ugyanezért Lukács úr hatalmas szónoklattal fejté ki előttünk, hogy Bécsben igen rosszul állhatnak a dolgok, mire nézve óda lelkesíte bennünket, hogy a már előtte szóló Lauka Gusztáv indítványa szerint nevezünk ki küldöttségi tagokat, kik helyből rögtön Bécsbe induljanak a dolgok állását hitelesen megtudni s nekünk másnap délelőtti tíz órára választ hozni. „A válasz – úgymond – vagy megnyugtató leend, vagy nem; ha megnyugtató lesz, tudni fogjuk, miként örvendjük; ha nem, tudnunk kell, mit leszünk teendők. Én azt hiszem – folytatá –, ha rosszra fordulnának a dolgok, most, midőn a nemzet összes óhajta a szabad alkotmányos élet, ha most hiúsulnának meg reményeink, nincs, nem lehet más kötelességünk, mint a veszendő reményt életünk feláldozásával vagy valószínű s életre hozni, vagy azzal együtt porba dőlni; azért fel, barátim, résen legyünk, s ha a most megbízandó küldöttség rossz hírral jönne vissza, megyünk Bécsbe ezeren, ötezeren vagy még többen azon műhelyhez, hol a konstitúciót kovácsolják. Hogy megyünk oda? Igen könnyen: a bécsi és pesti gőzösöket elfoglaljuk, és megyünk. Mit

csinálunk ott? A bécsi polgároknak fegyver adaték kezébe; mi is polgárok vagyunk (nagy tetszés) ... De hogy megtudhassuk, kik azon lelkesek, kik velünk tartani kívánnak, egy maradandó választmányt kell kineveznünk, mely a jelenlévők neveit összeírják (több helyen mozgás) . . . Kinek nem tetszik, elhagyhatja e teremtet, itt nem zárt körben, hanem nyilvánosan tanácskozunk, s én azt hiszem, ki itt van, nem kényszerítve jött ide (helyeslés); azért nevezzenek az ifjak és polgárok maguk közül előbb Bécsbe küldendő küldöttséget, azután azon maradandó választmányt, mely a jelenlévők neveit felírja, s egyszersmind egész másnap tíz óráig együtt marad; ha talán a telegráfon a küldöttség visszaérkezése előtt valami hír jönne, azonnal közhírré tétessék.”

Ezután Kálóczy úr lépett az asztalra, s higgadt, férfias szavakkal nyugalomra inté a kedélyeket, s emlékezteté a jelenlévőket Kossuth utolsó intésére, miszerint addig, míg hazajön, legyenek békével és csendesen, mert a szabadság leglényegesebb oldala a rend; azért inkább azt hinné, hogy legcélszerűbb intézkedés volna Ráday Öméltóságát, a lovászmestert megkérni, ha a telegráfon tudósítás érkeznek, szíveskednék azt velünk közölni, s csak ezért gondolná szükségesnek a kinevezendő választmányt, hogy azon esetben, ha éjjel érkeznek tudósítás Bécsből, lehessen kikkel közölni. A névösszeírást egyáltalán szükségtelennek találta, mert – úgy mond – ki nem hazafiúi érzelemből jött e terembe, azt, ha a szükség úgy kívánná, harapófogóval sem lehetne ide vonni.

Nagy tetszés és helyeslés között lépett le Kálóczy; utána hasonló szellemben nyilatkozik Bangya, Lauka és Vas Gereben, azután kineveztetének Lauka, Király s két előkelő polgár bécsi küldötteknek – végre maradandó választmányul huszonnégy tag, részint az ifjúságból, részint a polgárokból, oly hozzáadással, hogy küldöttségi elnöknek gróf Pálffy József, választmányi elnöknek pedig gróf Ráday Gedeon kéressenek meg.

Ekkor érkezett meg gróf Ráday Gedeon, ki történetesen meghallván a tanácskozást, részint tanúja kívánt lenni a lelkesedésnek, részint nyugtatni óhajtotta a kedélyeket. Vállakon emelték az asztalra, hol nyájasan leereszkedő és barátságos szavakkal tudunkra adá, hogy igaz ugyan, miképp ő három órákor már kérdést intézett a telegráf által Kossuthhoz, de azt, hogy válasz nem érkezett, annak tulajdonítja, hogy jelenleg Kossuth igen el lehet foglalva, s meglehet annyira, hogy tudomására sem juthatott eddig a kérdés; egyébiránt megígérte, hogy amely percben választ kap Kossuthtól vagy tudósítást más elvbarátjától, azonnal kötelességének fogja tartani a választmánynak személyesen a hírt meghozni.

Hosszú éljenezések után egy ifjú szónok megkéré a grófot, miképp a választmányi elnökséget magára vállalni szíveskednék, s azon esetben, ha rosszul ütne ki Bécsben a dolog, mintegy törvényes színt kölcsönözve, az ő vezérlete alatt kívánnák a többi teendőket végezni. Az elsőre a gróf azt a megjegyzést tévé, hogy a telegráfi hírek miatt sokkal szükségesebb az ő otthonléte (helyeslés), az utóbbira pedig azt mondá, hogy mindaddig, míg Kossuth utolsó intő szavait tisztelni fogják, s a legrosszabb esetben is, ha Batthyány Lajos és Kossuth Lajos tanácsa nélkül semmit eszközbe venni nem fognak, szívesen elvállalja a vezérletet.

Az egész tömeg helyeslése és tetszése között távozott a derék gróf, a küldöttség rögtön elindult, a választmány összeült, s mi szétoszoltunk.

Most érkezett Pestről a gőzös, a pesti ifjúság megküldötte nekünk Petőfi első szabadsajtói gyümölcsét és a 12 pontot; mindkettőt – mihelyt a nap feljő – nyomtatni fogjuk, s elszórjuk a nép

között. Felette megörvendettünk azon tudósításnak is, miszerint Stancsics Mihály a pesti ifjúság erélyes fellépésének köszönheti rögtöni szabadságát.

MÁRCIUS 17-ÉN

Reggel 4 1/2 órakor

A telegráfon báró Venkheim Béla tudósította gróf Ráday Gedeont, hogy Lajos herceg nagy ellenkezése után, szeretett magyar érzelmű nádorunk azon erélyes nyilatkozata mellett, hogy ő azonnal leteszi a nádori hivatalát, és soha Magyarországra be sem lép, ha most a nemzet óhajtását haza nem viheti – két órakor éjfél után a király által miniszterelnöknek gróf Batthyány Lajos neveztetett ki azon teljes felhatalmazással, hogy kiket ő fog a felelős magyar minisztériumra alkalmasoknak találni, őfelsége is ellenvetés nélkül megerősítendő.

E kedves hír megnyugtató bennünket, és ismét új remény táplálta lelkünket.

Tíz órakor

Ismét a redoute-teremben volt gyűlésünk. A telegráfi tudósítások németül és magyarul elmondattak a nagyszámú közönségnek. A pesti 12 pontok nagy tetszés között felolvastattak, s miután küldöttein még nem érkeztek meg, új gyűlést határoztunk délután három órára.

Tizenkét órakor

A sétányon nagy mozgás, itt-ott felolvasások tartatnak az új irányú Nemzeti Újságból!! Azt, hogy lap változtatja meg szellemét, könnyen fel lehet fogni, de hogy szerkesztője fordíthasson oly rögtön köpönyeget... megfoghatatlan. – Legtöbb kézben forog Berecz Károly „Éljen a szabad sajtó!” című költeménye; itt mellékelve küldöm, a költemények között méltó helyet foglaland. – Éppen most halljuk gróf Pálffy József úr küldöttségi elnökünktől, hogy Bécsben kívánatunk teljesült, s két órakor már Pozsony felé indulandnak a haza dicső férfiai.

Délután három órakor

Kitűzött ülésünk csak néhány percig tartott, s azon határozattal oszlánk szét, hogy az ifjak a polgárokkal egyesülve rögtön díszruhában sort csinálva fogadják az érkezendőket.

Öt órakor

Ágyúdurranások jelentik a gőzös érkezését. A Duna-part megrakva örvendező sokasággal; ember ember hátán, kisgyermek szülői karján nézi és bámulja az érkező két gőzöst. Elöl az országgyűlési ifjúság kivont kardokkal, bécsi lobogókkal és koszorúkkal felékítve már messziről üdvözlik a parton lévőket; a másik gőzöson a tiszta alkotmány alapítói szinte koszorúzva közelítenek; tárt karokkal fogadunk mindenkit, mintha rég nem látott testvéreket szorítanánk szívünkhöz, oly forró az ölelés. Az egész menet a Zöldfa felé vonul. Kossuth, a nemzet

nemtője, az új magyar miniszterelnököt, gróf Batthyány Lajost mutatja be, s lelkesítő beszédében kiemeli azt, miképp kívánataink teljesültek, de István őfensége határozott, férfias fellépése nélkül, habár életfeláldozásba került volna a dolog, mitől – úgymond – Isten őrizzen, semmi esetre meg nem nyertük volna. (Roppant éljenezés és kardcsörtetés követé szavait.)

Megelégedve oszolánk szét, vagyis csatlakozánk ifjú barátainkhoz, kik kifogyhatatlanok a bécsiek dicséretében; nincs szó, úgy mondják, mely leírhatná, de még csak képzelet sincs, mely elképzelhetné a bécsiek lelkesedését, azoknak gyengéd vendégszeretetét, a nyájas, megelőző szívességét; mindenik hozott vagy mellűt, vagy sapkát, tán gyűrűt is emlékül. Így fecsegve hamar este lett. A város ki van világítva.

A miniszterelnöknél fáklyás zene. Soha még hasonlót Pozsony városa nem látott; négy sorjában vonult a menet, legkevesebb kétezer fáklya világított a nagy hazafinak. Az ifjúság kivont karddal állott meg az ablak alatt, melyen a miniszterelnök szívesen megköszöné e szerinte érdemeden túli megtiszteltetést, és bocsánatot kért, hogy rekedtsége miatt most nem szólhat; röviden megígéré, hogy iparkodni fog egész lélekkel a haza várakozásának megfelelni. – Ekkor lejött a derék férfiú, de a tolongás oly nagy volt, hogy messze tolattunk a helyről, s így nem hallhatánk a hozzánk intézett rövid beszédet. – Eddig a történtek; mi lesz holnap, s miképp fogadtatik szeretett nádorunk, majd megírom.

Éjjél után két órakor

Ennyi mozgás, fáradalom után most pihenni megyünk, hogy új erővel gyűjthessünk adatokat.

Karády Ignác

Hazánk, 1848. március 21.

A forradalom Aradon

Folyó hó 18-án érkezett városunkba a pesti mozgalmak híre. Arad polgárságának gyűlékony része szinte mozgásba jött, s kalapjaikra nemzeti szalagrózsát tűztek. Estve a színházban játék előtt a Rákóczi-induló játszani, s felvonás közben Petőfi Nemzeti dala elszavaltatni kívántatott a közönség által. 20-án a városi tanács a pesti 12 pontot önként magáévá tevén, azok megtestesítését a fejedelemtől sürgetni határozta. E nap hirdettetett ki a helytartótanács sajtószabadság iránti rendelete is. 21-én népgyűlésnek keresztelt tanácskozás tartatott a városházánál, melyben a meghívás tökéletlensége miatt csak igen kevesen vőnek részt. E

tanácskozásban Majsztrovics F. helyettes szószóló elnöklete alatt a rend fenntartására ügyelő bizottmány választatott. 22-én délelőtt kilenc órakor több polgárok és tisztesbek három tagból álló bizottmányt beküldöttek a tanácsba, hogy üléseinek mai naptól kezdve nyilvánosan tartandását sürgessék. Hosszas vonakodás és értekezés után a tanács csakugyan engedett, s a nyilvánosság nyomban életbe léptettetek.

Ezt követé a nemzeti lobogónak a polgármester által sokszorozott éljenek közt a városházairai kitűzetése, valamint annak elhatározása is, hogy holnap a kebelbei imaházban Te Deum tartassák. Ezután felvétellett s el is fogadtatott Sárosi Gyulának petíció formában több polgárok és tisztesbek által aláírt azon indítványa, hogy a város ünnepélyesen kivilágíttassék; továbbá, hogy addig is, míg a város nagyobb részint minden jelenték nélkül elnevezett több utcái ünneplett hazafiak neveire keresztelhetők lennének, a mostani Úri utca Reform utcává, a Templom utca pedig, az annak szomszédságában gyakorlott cenzúra eltörléséről, Sajtószabadság utcává, a radnai országút felé vezető s térnek is beillő utca a felelős miniszterelnök nevéől, Batthyány térré, végre a Pest felé vezető eddigi országút Kossuth utcává változtattassék. Éljenek közt, közakarattal elfogadtatott, s az új utcaneveknek egyedül magyar nyelven felírása még ma foganatba vétetni határozatott. Csak a Templom utcát sajnálta megváltoztatni egypár túlbuzgó kebelből eredt hang, de pártolásra nem talált. A gyűlés folyvást tart. A nemzetivé átalakult órhad tetemesen megszorítottatott, a zsidók azonban, gúnyjára a kimondott egyenlőségnek, az órhadba állhatás jogától ezúttal is elűttettek.

D.J.

Pesti Hírlap, 1848. március 31.

A forradalom Temesváron

Pestiek! Hajnik Pál pesti elvbarátunk által sebes postával küldött levelét, melyben a március 15-i eseményeket közlé velünk, vevén, azonnal a nyomdába siettünk, és a pesti 12 pontot ötszáz példányban kinyomatni rendeltük. Innét elmentünk a megye másod-alispánjához, felhíván őt, hogy még ma tizenkét órára rendkívüli gyűlést hirdessen. – A pesti 12 pontnak híre villámgyorsasággal terjedvén kétezernél többre menő tömeget csődített a megyeház termeibe. A gyűlést elnök alispánunk megnyitván, Gorove István barátunk emelt szót, és hathatós szónoklatával előadta a pesti eseményeket, melyeknek követésére buzdítá a nagy tömeget. Indítványai – Dessewffy Béla megyei aljegyzőt kivéve, ki föllépésüket lázítással vádolá — közakarattal elfogadtattak következőkben:

1. A megye a sajtót szabadnak kinyilatkoztatta.
2. Az elnöklő alispánnak meghagyatott, hogy a bánási hadi kormányt szólítsa fel, miszerint a helyben tanyázó és mintegy háromezerre menő katonaságot minden ügyeinkbe avatkozástól tartóztassa vissza.
3. A rend fenntartására kilenc tagból álló komité neveztetett; öt a kiváltságos osztályból, név szerint Vukovits Sebő, Kulterer Ignác, Gorove István, Winkler Imre és Kiss Miklós; a népből négy: Oszvald, Veiler, Popovics és Perts.

Hollós főbíránk esküdtársával még a gyűlés folyama alatt kiküldetett a város polgármesteréhez, felszólítván őt, hogy délután négy órakor rendkívüli gyűlést tartson a városházánál.

4. Minden a gyűlésben jelenlevőnek szó adatott, mit tetteleg gyakorlottak is olyanok, kik a megyei termekben eddig még sohasem működtek.

Ezek a megye részéről tett intézkedések. – Délutáni négy órakor a városházánál jöttünk ismét össze, de a város tanácskozó termei a talán hatezerre menő tömeget nem fogadhatván be, a piacra mentünk ki, és az önök 12 pontja felett tanácskoztunk az isten szabad ege alatt, polgármesterünk elnökle mellett. Itt ismét Gorove István barátunk emelt szót, és előadását leírhatlan lelkesedéssel fogadta a roppant tömeg. A 12 pontot közlekedéssel tették a temesváriak magokévé; a 12-ik ponthoz tettük még a határszéleknek a bécsi hadi tanácsstóli emancipációját, a katonai terhektől való fölmentését s az országhoz csatlósát. – Holnap az aláírások, valamint a petícióra, úgy a nemzetőrségre fognak megkezdetni; itt is harminc egyénből álló komité neveztetett a rend fenntartására. A lelkesedés eme, minden inkább, csak nem magyar városban leírhatlan nagy volt, jeléül annak, hogy a szabadság érzete a legheterogénebb elemeket is képes egy zászló alatt egyesíteni. Városunk történetében örökös maradand a mai nap, mert láttuk, hogy a kasztok falai halomra hullván, egygyéolvadt szín s rangkülönbség nélkül minden, ami Temesvárott mozogni tud. – E nap emléke háromszoros kivilágítással rendeltetett megünnepeltetni. A nemzeti lobogók a megye és város épületein máris mindenütt díszlenek.

Winkler Imre

Pesti Hírlap, 1848. március 22.

A forradalom Kolozsvárt

Március 20-án megjött a bécsi és pesti események híre, mi az ellenzéket rábírta a Magyarhonban meghirdetett unió életkérdését itt is napirendre hozni.

Ellenzéki gyűlések tartattak, melyen a másnapi teendők megállapítottak, s jelesen lelkes főbírónk megkérte másnap nyílt ajtóknál gyűlést tartani.

Úgy is lőn. A terem emberekkel csakhamar megtelt, kik várták az események fejlődését, az előre értesített ifjúság számos polgárokkal a városház elibe gyűlt, eltökélve, hogy itt is, mint mindenütt, a mozgalomnak kellő irányt ad.

Benn Méhes, az Erdélyi Híradó szerkesztője, öt pontból álló indítványt tett:

1. Mondassák ki az osztrák házhózi ragaszkodás.
2. Rögtön létesíttessék polgári őrsereg.
3. Kéressék meg a főkormány országgyűlés összehívására, mely a polgári egyenlőséget s úrbéri viszonyokat szabályozza.
4. Unió.
5. Sajtószabadság.

Ez az öt pontból álló petíció közfelkiáltással elfogadtatott.

Alant nemzeti lobogók díszlének „unió” felírással, „unió és sajtószabadság!” kiáltás harsogtatá a léget, s e kiáltásban valami oly jósszerű volt, mi hinnünk engedé, hogy a sóvár vágy nemsokára teljesülend. A föllekesült néptömeget inkább vezeték, mint lelkesítők Bethlen Miklós, Gyulai Pál, Lázár Kálmán, Kővári László és Szilágyi Sándor, kik igyekezének, nehogy a jól indult mozgalmak ferde irányt vegyenek. A hallgatóság nagy része távozván, a fiatalság foglalta el helyüket, a főbíró háza mögött három lobogó tűzetett fel, egy pedig a tanácsház tetejére illesztetett, ahol az ma is leng, hogy minden polgárt az „unió” szent jelszavára emlékeztessen.

Fölvastatván benn még egyszer a petíció, a néptömeg az utcákon harsogá, hogy ő is kívánja hallani. És úgy is lőn.

„Mi tegnap sejtelem volt, ma esemény, holnap história.” A nép lelkesült arccal, ujjongva kiáltá: „Éljen az unió és sajtószabadság!” – megéljenezte a petíció minden pontját, mert nem hiheté, hogy tízezer ember igazságos követelése teljesítetlen maradjon. És ez is úgy lőn.

Bepecsételtetvén a petíció, a bizottmány a nép tengere kíséretében a főkormányzók ebbe tódult. A jezsuiták, e szabadsággyilkosok, csak százegy év előtt itt laktak, s ma egy nép „Szabadság!” mennydörgése rázta meg falait. Tízezer ember, mindenik kokárdával díszítve, tízezer ember kiáltá: „Éljen az unió és sajtószabadság!” – és e hullámozó tízezer ember fölött, mint a szabadság hajójának vitorlái, nemzeti lobogók díszlének.

Eközben a nép egy szívvel-lélekkel kiáltani kezdi: „Látni akarjuk a kormányzót!” – s ő, a haladás gyermeke, sugárzó arccal jelent meg a nyitott ablakban. Sugárzott arcán az öröm, hogy a sors neki engedé ennyi ember rabláncát leoldani.

„Halljuk a kormányzót!” – kiálták.

És ő rövid, de méltóságos beszéddel biztosító a népet, hogy igazságos óhajtása nem marad teljesítetlen.

A nap többi része csöndesen folyt le. Alig járt több ember az utcákon, mint máskor szokott. Csak a mindenütt látható vidorság mutatá, hogy nemzeti ünnep van.

Estve a város fényesen kivilágított. A tanodái ifjúság néptenger kíséretében nemzeti lobogókkal s mintegy háromszáz fáklyával tisztelkedni indult. A Rákóczi indulóját húzták, de a folytonos „Éljen az unió és sajtószabadság!” kiáltása annak hangjait elnyomák.

A menet legelébb a kormányzó előtt állt meg. Az ifjúság és nép háláját gróf Bethlen Miklós tolmáclá, kinek szavaira a kormányzó felelt.

Ezután gróf Bethlen Jánoshoz (Miklós atyjához) mentek. Az uniónak e becsületes ősz bajnokát Gyulai Pál üdvözlé.

Végre Méhes háza elibe mentek. A lelkes és még mindig ifjú szellemmel bíró öreg oly édesen mondta el a buzdító szavakat Bethlen Miklósnak, ki előtte, mint a nap egyik főhőse előtt, szóno-kolt.

Ez idő óta Kolozsvár színezete sokat változott. Az utcákon többen járnak, mint máskor, s a legtöbb kokárdával van ékesítve. (A királyi hivatalnokok közül többen nem tudták magukat rábírní, hogy ilyet tűzzenek fel.) Folytonosan gyűlések tartatnak, s még nőink szellemét is megszállta a politizálás.

Folyó hó 24-én az új magyar minisztérium híre megérkezvén ide, az egész város fényesen kivilágított, az unitárius kollégiumban zöld, fehér, veres betűkkel olvasható vala: „Az új magyar minisztérium éljen!” A református kollégiumban pedig a Batthyány, Deák, Kossuth és Széchenyi arcképe díszlett kivilágítva. Ugyane főtanoda előtt mintegy háromezer ember jelenlétében Szóts Márton elszavalta Petőfi Nemzeti dalát, s a jelenlévők fölemelt ujjakkal ihletetten mondák el az „esküszünk”-et.

Katona Antal

Pesti Divatlap, 1848. április 8.

Ballai László: Meddig lehet Godot-ra várni?

Samuel Becket *Godot-ra várva* című darabja irodalmi világom egyik sarkköve. De a színházi világé is az, e fontos drámát komolyabban veszik még Shakespeare színműveinél is. Elmondhatom, hogy az elmúlt négy évtizedben Magyarországon egyetlen rossz Godot-rendezést sem láttam, mint ahogy a Katona József Színház legutóbbi előadásáról is csak a legnagyobb elismeréssel szólhatok. Mindenkinek a figyelmébe ajánlom, és nem csupán a kiváló alakításokat emelném ki –

Kocsis Gergelyét (Vladimir), Elek Ferencét (Estragon), Kulka Jánosét (Pozzo) és Keresztes Tamásét (Lucky) –, de Ascher Tamás és Zsámbéki Gábor rendezői koncepcióját is, amely a díszlet, mint mozgó játéktér bekapcsolásában csúcsosodott ki.

A dráma végtelenül sokféleképpen értelmezhető, miután minden talányos benne – többek között – hogy mikor és hol játszódik, kicsoda Vladimir, Estragon, Pozzo, Lucky – és főképp Godot, aki meg sem jelenik. A két biztos tény, hogy Godot nem jön el, valamint hogy Vladimir és Estragon reá várnak nem segít hozzá a megfejtéshez. A *Godot-ra várva* alighanem az a színmű, amelyet semmilyen esztétikai sablon segítségével nem lehet megközelíteni, hanem minden nézőjének magának kell megküzdenie vele, és levonnia belőle egyéni konzekvenciáit. A darab tehát végtelenül aktuális.

Legnagyobb nemzeti ünnepünkhöz közeledve az ötlött fel bennem, hogy meddig lehet Godot-ra várni. Arra, aki nem jön el. Hogy 1848 óta miért telnek el fél évszázadok vagy hosszú évtizedek, amikor állítólag szilaj, forradalmár alkatú népünk hitvány viszonyainkba belenyugodva a maga kis jussának kikaparása mellett csak vár. És nem ötlök fel bennünk, ha nem várnánk, hanem kezünkbe ragadnánk a kezdeményezést, akkor nem holmi gesztenye-kapargatók, de valóban világmegváltó óriások is lehetnénk – amelynek 1848 óta minden politikusnemzedék hazudik bennünket.

Lehet – és szoktak is – azzal védekezni, hogy hiszen Magyarország voltaképpen 1990-ig nem volt önálló – de 1848-ban sem volt az, épp ezért lázadt fel hazánk ifjúsága, majd politikusai, végül az ország jelentős része, hogy végeredményképpen a szabadságharcban létrejön az a történelmünkben páratlan nemzeti egység bal- és jobboldal között, amely az ország függetlenségéért folytatott küzdelemben manifesztálódott. Emberek százezrei kapcsolódtak be közvetlenül vagy közvetve a nemzeti létért folytatott harcba.

De mi történt 1990-ben? Ránk szakadt az a szabadság, amiről mi, a nagy harcosok immár végképp lemondani látsunk. Ugyanekkor mások is felszabadultak a rabiga alól, így az észtek, a lettek és a litvánok, általunk lebecsült kis nemzetecskék, akik sokkal fejletlenebb alapokról indulva most már mind a demokrácia, mind a gazdaság tekintetében messze elénk vágta. Ők – kiszabadulva a kommunista iga szorításából – a jövőjük érdekében kezdtek el szorgalmasan tevékenykedni. Mi azonban a rendszerváltás nem csekély biztató, demokrácia és a piacgazdaság irányába mutató változtatását követően továbbra is helyben jártunk, mert politikusaink populista okokból nem merték teljes körűen bevezetni a szükséges reformokat. Majd elindultunk visszafelé. Míg 1848-49 eredményeit idegen hatalmak döntötték romba, az 1990-es demokráciát belülről árulták el holmi párt-részérdekéért azok az ellenzéki erők, amelyek nyolc éven át áskálódtak a modern polgári eszmények és társadalom ellen, majd 2010-ben hatalomra jutva posztkommunista diktatúrát hoztak létre.

A demokratikus változások kudarca és a 2010-es anakronisztikus – Bibó István szavaival élve „szervetlen fejlődést” mutató – rendszerváltás azért is következhetett be, mert nem értettük meg a demokrácia lényegét, amely az egyén közügyekbe való aktív bekapcsolódását jelenti a progresszív társadalmi és gazdasági modellek figyelemmel kísérésével, a saját jogaiért való kiállással, és mindenek előtt a választásokon való részvétellel. Mostanában már szavazni sem megyünk el. Apatikusan figyeljük, amint egy kis, ügyeskedő politikai csoport bekebelezi az egész országot, és visszafejleszti azt – még csak nem is a kádári – hanem holmi banánköztársasági színvonalra, amely egészében véve nevetséges, de tökéletesen működnek benne a Pozzók, az

önkényurak, a Luckyk, a rabszolgák, és a Vladimirek és Estragonok, a minden iránt közönyös választópolgárok – akik Godot-ra várnak.

Délibáb

Petőfi Sándor: Az apostol

– részlet –

10

Kiért a városból az ifju.
Midőn kiért a szűk falak közül,
Azt gondolá: börtönből szabadúlt,
S mohón szivá a tiszta léget,
Az isten legdrágább ajándokát,
Melytől a láb erőt kap és a
Léleknek szárnya nő.

Egyszer sokára visszanézett,
Nagyot haladt már, messze volt a város,
A házak összeolvadának
Egymással, és a barna tornyokat
Elnyelte félig a távol köde,
S méhdongás volt az ezerek zaja.
Az ifjú biztató magát:
„Tovább, tovább,
Semmit ne halljak és semmit ne lássak
Onnét, hol eddig éltem,
Ha életnek mondhatni életemet.”
S ment, mint aki ostorhegyet fut.

S midőn végkép eltűnt a város,
S ott állá ő a végtelenben,
Szabadnak akkor érzé csak magát.
„Szabad vagyok!” kiálta föl,

„Szabad vagyok!”
Többet nem mondhatott,
De könnyei beszéltek,
S jobban mondták el érzeményeit,
Mint nyelve mondta volna.
Oh milyen érzés, milyen gondolat,
Midőn az ember először szabad!

És ment az ifju, egyre ment,
Amerre szép táj csalta, arra
Irányozá lépéseit.
Mebámulá a síkot és hegyet,
A sík mezőt és a hegy erdejét
És mindent, ami csak szemébe tünt,
Mert minden oly új volt előtte,
Először látta a természetet,
A természet szépségeit.

És ott a rengetegben,
A fellegekbe
Ágaskodó bércek között,
Ahol mennydörgés a folyam zugása
S a mennydörgés ítéletnap rivalma...
Vagy ott a puszták rónaságán,
Hol némán ballag a csendes kis ér,
S hol a bogárdöngés a legnagyobb zaj...
Ottan megállt az ifju,
Körültekintett áhitattal,
S midőn szemét s lelkét meghordozá
A láthatár fönnségein,
Erőt vett rajta egy szent érzemény,
Letérdepelt s imádkozék:
„Imádlak, isten; most tudom, ki vagy?
Sokszor hallottam és sokszor kimondtam,
De nem értettem nevedet.
A nagy természet magyarázta meg
Hatalmad és jóságodat...
Dicsértessél, dicsértessél örökre!
Imádlak, isten; most tudom, ki vagy?”

Amerre csak ment, mindenütt
Oly szépnek látta a természetet,
De benne mindenütt az embert
Olyan boldogtalannak:
Nyomor s gabság gyötörte mindenütt.

Azt kezdte észrevenni,
 Hogy ő nem a legszerencsétlenebb,
 És fájt nagyon neki,
 Hogy vannak nála szánandóbbak is.
 Mindig kicsinyebb lett előtte
 Saját baja,
 Mig végre végkép elfelejté,
 S nem látta és nem érezé azt,
 Csak a mások baját,
 És homlokát a hideg kőre tette,
 S forró keserves könnyeket sírt.

11

Eszében tartá, mit szivére
 Kötött a jámbor nevelő,
 Midőn bucsút vett tőle
 És pénzt adott neki;
 Eszében tartá ezt az ifju
 S nem hagyta teljesítenül.
 Beállt az iskolába,
 S tanult szorgalmasan,
 S olyan volt társai körében,
 Mint csillagok között a hold.
 Azok csodálták őt, de nem szerették,
 Lelkének fensősége rajtok
 Mint sziklakő nehezkedett,
 És ellenében
 Irigység és gúny támadott föl,
 És rálövöldözé
 A sebesítő nyilakat.
 „Mért bántotok ti engemet?”
 Szólott szelíd jószívűséggel
 Gyakorta társihoz,
 „Mért bántotok, barátim, engem?
 Én nem tanúlok a magam javára,
 Tiértetek tanúlok én;
 Mit én tudok, higyétek, annak
 Más fogja venni hasznát,
 Akárki más, csak én nem.
 Ha belátnátok lelkem mélyibe,
 Ragaszkodnátok hozzám, jó fiúk,
 Ugy szeretnétek, mint most nem szerettek,
 Mint én szeretlek titeket.
 Ha belátnátok lelkem mélyibe,

Átallátnátok gyarlóságtokat,
S nem vagdálnátok a fa ágait,
Mely egykor számotokra hoz majd
Árnyéket és gyümölcsöt,
Szegény rövidlátó fiúk ti!
De majd szerettek még ti engemet,
Szeretni fogtok, istenemre, engem!”

Kacaj követte ilyetén beszédit,
S csak újabb töltésül szolgáltanak
A gúnyolódás fegyverébe,
Amely mindég szívének állt.

És elvadúlt lassanként a világtól,
Mindegyre mélyebben szállott magába,
S került mindenkit... egy barátja volt,
A senkitől meg nem zavart magány.

Ott élt azon képek között, miket
Üres ábrándoknak tart a világ,
De melyekről ő tudta, hogy azok
Élő valódi lények,
Az ő lelkébe néző
Jövő alakjai.

Ott a magányban buzgón olvasá,
Miként a hívő a koránt
S mint a zsidó a bibliát,
Olvasta ott buzgóan a
Világtörténetet.
Világtörténet! mily csodálatos könyv!
Mindenki mást olvas belőle.

Egyiknek üdv, másiknak kárhozat,
Egyiknek élet, másiknak halál.
Egyikhez így szól s kardot ad kezébe:
„Eredj és küzdj! nem küzdesz hasztalan,
Az emberiségen segítve lesz.”
Másikhoz így szól: „tedd le kardodat,
Hiába küzdenél,
Mindig boldogtalan lesz a világ,
Mint ezredévek óta az.”

Mit olvasott ez ifjú belőle?
Mit gondolt ő, midőn e könyvet

Becsukta reszkető keze?...

Ezt gondolá:

„A szőlőszem kicsiny gyümölcs,
Egy nyár kell hozzá mégis, hogy megérjék.
A föld is egy gyümölcs, egy nagy gyümölcs,
S ha a kis szőlőszemnek egy nyár
Kell, hány nem kell e nagy gyümölcsnek,
Amíg megérik? ez belékerül
Évezredek vagy tán évmiljomokba,
De bizonyára meg fog érni egykor,
És azután az emberek belőle
Világvégeig lakomázní fognak.
A szőlő a napsugaraktul érik;
Míg édes lett, hány napsugár
Lehelte rája élte melegét,
Hány százezer, hány miljom napsugár?...
A földet is sugárok érlelik, de
Ezek nem nap sugárai, hanem
Az embereknek lelkei.
Minden nagy lélek egy ilyen sugár, de
Csak a nagy lélek, s ez ritkán terem;
Hogyan kívánhatnók tehát, hogy
A föld hamar megérjék?...
Érzem, hogy én is egy sugár vagyok,
Amely segíti a földet megérni.
Csak egy nap tart a sugár élete,
Tudom, hogy amidőn megérkezik
A nagy szüret,
Akkorra én már rég lementem,
S parányi művemnek nyoma
Elvész az óriási munka közt,
De életemnek a tudat erőt ad,
Halálomnak pedig megnyúgovást,
Hogy én is, én is egy sugár vagyok! –
Munkára hát,
Föl a munkára, lelkem!
Ne légyen egy nap, egy perc elveszítve,
Nagy a földadat, az
Idő röpül, s az
Élet rövid. –
Mi célja a világnak?
Boldogság! s erre eszköz? a szabadság!
Szabadságért kell küzdenem,
Mint küzdtek érte oly sokan,

És hogyha kell, elvérzenem,
Mint elvérzettek oly sokan!
Fogadjatok, ti szabadság-vitézek,
Fogadjatok szent sorotok közé,
Zászlótokhoz hűséget esküszöm,
S hahogy véremben lesz egy pártütő csepp,
Kiontom azt, kifeccsentem belőlem,
Habár szívemnek közepén lesz is!”

Ily vallomást tett... nem hallotta ember,
De meghallotta odafönn az isten,
Fölvette a szent könyvet, melybe
Jegyezve vannak a martírok,
S belé írta a Szilveszter nevet.

1848. június-szeptember

Petőfi Sándor: Pacsirtaszót hallok megint

Pacsirtaszót hallok megint!
Egészen elfeledtem már.
Dalolj, tavasznak hírmondója te,
Dalolj, te kedves kis madár.

Oh istenem, mi jólesik
A harci zaj után e dal,
Mikéntha bérci hús patak füröszt
Égő sebet hullámival.

Dalolj, dalolj, kedves madár,
Eszembe hozzák e dalok,
Hogy nemcsak gyilkos eszköz, katona,
Egyszersmind költő is vagyok.

Eszembe jut dalodról a
Költészet és a szerelem,

Az a sok jó, mit e két istennő
Tett és még tenni fog velem.

Emlékezet s remény, ez a
Két rózsafa ismét virít
Dalodra, és lehajtja mámoros
Lelkem fölé szép lombjait,

És álmodom, és álmaim
Oly kedvesek, oly édesek...
Terólad álmodom, hív angyalom,
Kit olyan híven szeretek,

Ki lelkem üdvessége vagy,
Kit istentől azért nyerék,
Hogy megmutassa, hogy nem odafönn,
De lenn a földön van az ég.

Dalolj, pacsírta, hangjaid
Kikeltik a virágokat;
Szivem mily puszta volt és benne már
Milyen sok szép virág fakad.

Betlen, 1849. március 8.

Petőfi Sándor: Az erdélyi hadsereg

Mi ne győznénk? hisz Bem a vezérünk,
A szabadság régi bajnoka!
Bosszuálló fénnel jár előttünk
Osztrolenka véres csillaga.

Ott megy ő, az ősz vezér; szakállá
Mint egy fehér zászló lengedez;
A kivívott diadal utáni
Békeségnek a jelképe ez.

Ott megy ő, a vén vezér, utána
A hazának ifjusága mi,
Igy kísérik a vén zivatart a
Tengerek szilaj hullámai.

Két nemzet van egyesülve bennünk,
S mily két nemzet! a lengyel s magyar!
Van-e sors, amely hatalmasabb, mint
E két nemzet, ha egy célt akar?

Egy a célunk: a közös bilincset
Összetörni, melyet hordozánk,
S összetörjük, esküszünk piros mély
Sebeidre, megcsufolt hazánk!

Küldd elénk, te koronás haramja,
Légióként bérszolgáidat,
Hogy számodra innen a pokolba
Holttestökből építsünk hidat.

Mi ne győznénk? hisz Bem a vezérünk,
A szabadság régi bajnoka!
Bosszuálló fénnel jár előttünk
Osztrolenka véres csillaga!

Bánfihunyad, 1849. március 26-27.

Ballai László: Az arcmás

– részlet a regényből –

Nem gondoltam volna, hogy ennyire felzaklat a Görgey Emlékmúzeum megnyitása. Persze nem maga a ceremónia, a miniszter, a polgármester meg még nem is tudom kicsoda fontosságok üres beszédei, hanem maga a tárlat. A tárgyak. A fegyverek, amelyekkel a szabadságharcot vívták.

Kiegyenesített kaszák, a honvédséget oly sokszor szégyenbehozó nemzetőrök eszközei. A belga puskák, amelyeket a legkalandosabb úton kellett becsempészni a vesztegzár alá helyezett Magyarországra, és a hozzájuk tartozó, rémítően hosszú panganétek. Egy hatfontos, sima furatú, mintegy 750 méterre hordó ágyú, amelynek lőtávja katonai hosszmértékül is szolgált. A honvédtüzérségben ez volt a leggyakoribb kaliberű löveg, mellyel a gyalogsági és lovassági ütegeket felszerelték. Nyílt ütközetekben helyes alkalmazásukkal meghiúsíthatták az ellenség rohamát, vagy fedezhették a biztonságos visszavonulást. Erődítésekben nem igen tehettek kárt, ám Buda ostrománál, a környező magaslatokra felállítva, hatalmas pusztítást tettek az osztrák tüzérek soraiban. A nevezetes, hajnali háromórai roham idején sok ellenséges ágyú azért maradt néma, mert nem akadt, aki elsüsse. Buda visszafoglalása. Milyen hálával övezték a honpolgárok Görgeyt a főváros bevételéért, majd mennyi sarat dobtak rá ugyanők a szabadságharc elvesztése után.

Könyvek, dokumentumok. A tizenkét pont. Mellette egy Petőfi idézet:

„Március 16-án az előbbi nap tiszteletére a két főváros kivilágítva. Néhány nappal utóbb fáklyás zene Klauzálnak, Nyárinak stb. Aztán fáklyászene Wesselényinek, Eötvös Józsefnek stb. Később Batthyány, Kossuth, Széchenyi megérkezésekor a két főváros kivilágítva. Tennap ismét a nádor tiszteletére kivilágítás és mindenféle ceremónia. Mennyi ünnep egy hónap alatt! Vigyázzatok, hogy ezek után a fényes éjek után sötét napok ne következzenek.

Ha vesszük, e férfiak valamennyien megérdemelték a megtiszteltetést, amelyben részesültek; de ha meg nem érdemelnék is, csakúgy megtiszteltük volna őket, és ez a szomorító a dologban. Borzasztó vasárnapi nép vagyunk! Nekünk mindig ünnep kell, és ha egyszer nem lesz emberünk, akit megünnepeljünk, majd a holdvilágnak viszünk fáklyászenét s csinálunk kivilágítást. Talán azért vagyunk olyan rongyosak, mert mindig ragyogni akarunk.

De én hiszem, hinni akarom, hogy e szánakozásra méltó gyöngesség nem a magyar nemzeté, hanem a monarchiáé s a monarchiával együtt majd ezen üres cifraságokat is leveti, miként lehull a virág, hogy a gyümölcsnek helyet adjon. A monarchia a virág, a reszpublika a gyümölcs. Ez így van, és ezért nem kételkedem én diadalmatokban, republikánus elveim!

Republikánus vagyok lelkestül-testestül, az voltam, mióta eszmélek, az leszek végső leheletemig. Ezen tántoríthatatlanságom, mely soha egy pillanatig sem rendült meg, ez adta ifjú kezembe a koldusbotot, mit évekig hordoztam, s ez adja most férfikezembe az önbecsülés pálmáját. Énekeltem és írtam azt, mire lelkem istene ösztönzött, lelkem istene pedig a szabadság. Az utókor mondhatja rólam, hogy rossz poéta voltam, de azt is fogja mondani, hogy szigorú erkölcsű ember valék, ami egy szóval annyi, mint republikánus, mert a reszpublikának nem az a fő jelszava, hogy »le a királlyal!«, hanem a »tisza erkölcs!« Nem széttört korona, hanem megvesztegethetetlen jellem, szilárd becsületesség a reszpublika alapja. Enélkül ostromolhatjátok a trónt, mint a titánok az eget, s le fognak benneteket mennykövezni; ezzel pedig leparittyázzátok a monarchiát, mint Dávid Góliátot!”

A magyar hadsereg szerveződésének bemutatása. Az új önkéntes alakulatok döntő részben a városi és a falusi nincstelenek köréből verbuválódtak. Az ügy iránti elkötelezettségüket fokozta a húszforintnyi foglalópénz, és a jelentős zsold. Tíz százalékuk azonban – köztük Vajda János – az egyetemi diákságból került ki, akik a polgári átalakulásért, a magyar nemzeti eszméért és a

világszabadságért vállalták a harcot. Nézeteik iskolázatlan társaikra is kihatottak. Korai felállításukon, kiváló kiképzésükön – amelyet olyan tisztéknek köszönhettek, mint Damjanich János – és az időben – mindenekelőtt a délvidéki háborúban – megszerzett harci tapasztalataikon túl erős forradalmi elkötelezettségük magyarázza, hogy az első tíz honvédzászlóalj a későbbi honvédhadsereg egyik elit részét képezte. A fehér darutollas szegedi 3. és a kassai – jórész szlovákokból és németekből verbuválódott – 9. zászlóalj, akiknek a vitézségét még az önkéntesekre amúgy fanyalgó Görgey Artúr is elismeri. A 9-esek, vitrinben kiállított, jellegzetes veres sipkáját 1849 tavaszán kitüntetésként rendszeresítették a honvédseregben. Mellette egy fehér darutoll, a 3. zászlóalj kitüntető jelképe, melyet Horthy Miklós „vitézei” 1919-ben bemocskoltak, de erről manapság nem beszélnek, mint ahogy arról sem, hogy az 1919-től 1944-ig fennállt rezsim, nyíltan és bevallottan ellenforradalmi volt, mert nincs annál nevetségesebb, mint amikor a jobboldali, keresztény konzerváció szekértolói forradalomról beszélnek.

Ady Endre: Nótázó, vén bakák

Hogy zúg, zuhog, árad a nóta
 Valamennyi vén fiú torkán
 S hogy ölte órákig az orkán
 Künn őket a próba-mezőkön.

Magyarok, öregek, nótások,
 Bakák, búsak: dacosan, hősön.
 Puskaort még alig szagoltak,
 De hősök már, mint hősön-holtak.

Így járnak a Végezés ormán
 Ezer és ezer évek óta,
 Mindig a Halálba loholtak
 S el nem hagyta őket a nóta.

Miért? kiért? mikor?: erősön
 Állták, mert így rendelteték el
 S be szép ilyen végzetes néppel
 Ugyanaznak tudni magunkat.

Ez a regéknek ősi népe
 S hősi népe túl minden hősön,

Roszkor jőve s rossz helyre téve
Átugrik Sorsot, Jelent, Voltat.

Fátum és dal népe, ha voltak
Sírok: te megbirtál a véggel,
Búsultál, ütöttél, nótáztál
S halsz és élsz: így rendelteték el.

Ady Endre: A föld ébresztése

Nyujtózz meg és riadj föl,
Szegény, vonagló álmu gyermek:
Alvó, vén, emberes Föld.
Valami rontó csoda vert meg,
Valami álm-babona
S arcodon gyilkosan tepernek
Révületeknek katonái,
Rémületeknek gyilkát
Fájtani a szivedben s fájni.

Csak nyujtózz és riadj föl,
Homlokod hideg verejtékét
Töröld le néma-hökkenőn
S aztán szemeid nézve-nézzék
Az Istent s egyéb találásid,
En-szépséged s a boldog békék
Csodálatos és tarka útját
S ha majd emlékezned kell:
Ne emlékezz, mert vonaglásod
Csak álmaid hazudták.

Ady Endre: A rémnek hangja

Bús gőzösök nyínak s kutyáim
Üvöltnek: ez az éjjel rendje,
Sokasodott hadak és vadak
Hozzák őket gerjedelembe:
Mert a hadak megsokasodtak,
Mert a vadak elsokasodtak.

Ritkított, vén erdők jajjongnak,
Mindörökre hantolt emlékek
Cincognak föl megsüketítõn
S száz kába, rossz szava az éjnek,
Mert az éjnek megnõtt a hangja,
Mert a Rémnek ezer a hangja.

Óh, éjszakák, kutyák és élet,
Hadak, vadak és mai sorsunk:
Akkor voltunk mi derekak,
Mikor még így együtt nem voltunk.
De végig-vágott a világon
Valaki, nagyon, a világon.

Minden Külön össze-zsibolygott
S mégis mindenek szét-szakadtak:
Gőzösök, kutyák, hadak, vadak,
De erdők, éjek megmaradtak,
Nagy riadások megmaradtak,
S a kísértetek megmaradtak.

Radnóti Miklós: Első ecloga

Quippe ubi fas versum atque nefas: tot bella per orbem,
tam multae scelerum facies; ...

Vergilius

Pásztor

Régen láttalak erre, kicsalt a rigók szava végre?

Költő

Hallgatom, úgy teli zajjal az erdő, itt a tavasz már?

Pásztor

Nem tavasz ez még, játszik az ég, nézd csak meg a tócsát,
most lágyan mosolyog, de ha éjszaka fagy köti tükrét
rádvicsorít! mert április ez, sose higgy a bolondnak, –
már elfagytak egészen amott a kicsiny tulipánok.
Mért vagy olyan szomorú? nem akarsz ideülni a kőre?

Költő

Még szomorú se vagyok, megszoktam e szörnyü világot
annyira, hogy már néha nem is fáj, – undorodom csak.

Pásztor

Hallom, igaz, hogy a vad Pirenéusok ormain izzó
ágyucsövek feleselnek a vérbefagyott tetemek közt,
s medvék és katonák együtt menekülnek el onnan;
asszonyi had, gyerek és öreg összekötött batyuval fut
s földrehasal, ha fölötte keringeni kezd a halál és
annyi halott hever ott, hogy nincs aki eltakarítsa.
Azt hiszem ismerted Federícót, elmenekült, mondd?

Költő

Nem menekült. Két éve megölték már Granadában.

Pásztor

Garcia Lorca halott? hogy senki se mondta nekem még!
Háborúról oly gyorsan iramlík a hír, s aki költő
így tűnik el! hát nem gyászolta meg őt Európa?

Költő

Észre se vették. S jó, ha a szél a parázst kotorászva
tört sorokat lel a máglya helyén s megjegyzi magának.
Ennyi marad meg majd a kíváncsi utódnak a műből.

Pásztor

Nem menekült. Meghalt. Igaz is, hova futhat a költő?
Nem menekült el a drága Attila se, csak nemet intett
folyton e rendre, de mondd, ki siratja, hogy így belepusztult?
Hát te hogy élsz? visszhang jöhet-é szavaidra e korban?

Költő

Ágyudörej közt? Üszkösödő romok, árva faluk közt?
Írok azért, s úgy élek e kerge világ közepén, mint
ott az a tölgy él; tudja, kivágják, s rajta fehérlik
bár a kereszt, mely jelzi, hogy arra fog irtani holnap
már a favágó, – várja, de addig is új levelet hajt.
Jó neked, itt nyugalom van, ritka a farkas is erre,
s gyakran el is feleded, hogy a nyáj, amit őrzöl, a másé,
mert hisz a gazda se jött ide hónapok óta utánad.
Áldjon az ég, öreg este szakad rám, míg hazaérek,
alkonyi lepke lebeg már s pergeti szárnya ezüstjét.

1938

Radnóti Miklós: Nyolcadik ecloga

Költő

Üdvözlégy, jól bírod e vad hegyi úton a járást
szép öregember, szárny emel-é, avagy üldöz az ellen?
Szárny emel, indulat űz s a szemedből lobban a villám,
üdvözlégy, agg férfiú, látom már, hogy a régi
nagyharagú próféták egyike vagy, de melyik, mondd?

Próféta

Hogy melyik-é? Náhum vagyok, Elkós városa szült és
zengtem a szót asszír Ninivé buja városa ellen,
zengtem az isteni szót, a harag teli zsákja valék én!

Költő

Ismerem ős dühödet, mert fennmaradott, amit írtál.

Próféta

Fennmaradott. De a bűn szaporább, mint annak előtte,
s hogy mi a célja az Úrnak, senkise tudja ma sem még.
Mert megmondta az Úr, hogy a bő folyamok kiapadnak,
hogy megroggyan a Kármel, a Básán és a Libánon
dísze lehervad, a hegy megrendül, a tűz elemészt majd
mindent. S úgy is lőn.

Költő

Gyors nemzetek öldösik egymást,
s mint Ninivé úgy meztelenül le az emberi lélek.
Mit használnak a szózatok és a falánk fene sáskák
zöld felhője mit ér? hisz az ember az állatok alja!
Falhoz verdesik itt is, amott is a pötty csecsemőket,
fáklya a templom tornya, kemence a ház, a lakója
megsül benne, a gyártelepek fölszállnak a füstben.
Égő néppel az utca rohan, majd bűgva elájul,
s fortyan a bomba nagy ágya, kiröppen a súlyos ereszték
s mint legelőkön a marhalepény, úgy megsugorodva
szertehevernek a holtak a város térein, ismét
úgy lőn minden, ahogy te megírtad. Az ősi gomolyból
mondd, mi hozott most mégis e földre?

Próféta

A düh. Hogy az ember
ujra s azóta is árva az emberforma pogányok
hadseregében. – S látni szeretném újra a bűnös

várák elestét s mint tanu szólni a kései kornak.

Költő

Már szóltál. S megmondta az Úr régen szavaidban,
hogy jaj a prédával teli várnak, ahol tetemekből
épül a bástya, de mondd, évezredek óta lehet, hogy
így él benned a düh? ilyen égi, konok lobogással?

Próféta

Hajdan az én torz számat is érintette, akárcsak
bölcs Izaiásét, szénnel az Úr, lebegő parazsával
úgy vallatta a szívem; a szén izzó, eleven volt,
angyal fogta fogóval s: „nézd, imhol vagyok én, hívj
engem is el hirdetni igédet”, – szóltam utána.
És akit egyszer az Úr elküldött, nincs kora annak,
s nincs nyugodalma, a szén, az az angyali, égeti ajkát.
S mennyi az Úrnak, mondd, ezer év? csak pille idő az!

Költő

Mily fiatal vagy atyám irigyellek. Az én kis időmet
mérném szörnyü korodhoz? akár vadsodru patakban
gömbölyödő kavicsot, már koptat e röpke idő is.

PRÓFÉTA

Csak hiszed. Ismerem újabb verseid. Éltet a méreg.
Próféták s költők dühe oly rokon, étek a népnek,
s innivaló! Élhetne belőle, ki élni akar, míg
eljön az ország, amit ígért amaz ifju tanítvány,
rabbi, ki bétöltötte a törvényt és szavainkat.
Jöjj hirdetni velem, hogy már közelít az óra,
Jöjj hirdetni velem, hogy már közelít az óra,
már születőben az ország. Hogy mi a célja az Úrnak, –
kérdém? lásd az az ország. Útrakelünk, gyere, gyűjtsük
össze a népet, hozd feleséged s mess botokat már.
Vándornak jó társa a bot, nézd, add ide azt ott,
az legyen ott az enyém, mert jobb szeretem, ha göcsörtös.

Láger Heidenau, Zagubica fölött a hegyekben,
1944. augusztus 23.

Ballai László: A szabadság mítosza

– részlet a regényből –

Neveket sorolok. Gyűlölt császári tábornokokét. De nem űzhetem el más nevekkal őket, mert míg ezek listázása csak dühít, az ő felidézésükkor elborítja szememet a könny, szívemet a fájdalom, és nem lehet őket bármikor kimondani. Most, 1881-ben Aradon emlékművet állítanak. Nem lehetek ott. Még a vasútjegyre csak előteremteném a pénzt, de a szállásra már nem futná. Gazdag rokonaimtól nem kérek. Akik ellen harcoltam, és most kéjjel adnának. „Lám-lám” – mondanák örömmel.

Amikor nevelőapja, Pasch Gyula 1870-ben meghalt, elmondtam fiamnak, hogy egyetemi tanulmányainak folytatásához gazdag rokonaim támogatása szükséges, melyért én elveim miatt nem folyamodhatok, de nem kívánok sorsának útjába állni, tegyen belátása szerint:

– Nagybátyám, Simunich, a komáromi vár parancsnoka – azé az erődé, amelyet nem tudott bevenni –, igen befolyásos és vagyonos ember. Minthogy a császár a Mária-Terézia rend lovagi keresztje után, érdemeiért, bárói címet adományozott neki, megfelelő elvágólagosságú harcállásokot épít csettintgetéseivel, fokhagyma- és sligovicaszagával az arisztokrata körökben. Büszkén mutogatja magát a Burgtheater-beli páholyában, melyet sikerült megszereznie, mert a közép-szer mindig eléri célját. Sógoromat, a győri mészárosost nem ajánlom, mert az minél gazdagabb, annál jobban a fogához veri a garast, újabban órákig veszekszik Johannával, ha az megenged magának egy új vállkendőt. Édesanyám viszont szívesen segít neked, sőt, bejuttathat a báni körökbe is. Főtörvénytörő ismerőseink mellett az szól, hogy ők helyben vannak Budapesten, ahová a munkalehetőségekben bízva Győrből felköltöztünk.

– Én a fekete-sárgáktól semmire nem tartok igényt – válaszolta gyermekem, József.

Nem szóltam, de öröm futott át rajtam. Mit is mondhattam volna ezután? Egész életünkben alig hagyja el ajkunkat fontos mondatot vagy szó. Beszédünk csupa köszönés, elnézést kérés, magyarzkodás, leckefelmondás, kötelező fordulat. Ha megkérdezzük magunktól, mindabból, ami elröppent ajkunkról, mit tartunk méltónak, hogy gyermekeink megismételjék, zavarba kerülünk.

Nem szóltam, csak csöndes büszkeséggel gondoltam arra, milyen jó hazafit hordtam a szívem alatt, és mostam a Fő utca és környéke szennyesét. Mert más munkát nem találtam. Néha valami

varrnivalót is kaptam, de többnyire csak szakadt gatyákat, ingeket kellett foltoznom. Pedig arra gondoltam, amikor nekivágtam a fővárosnak, hogy felkeresem a szabót, aki estélyi ruhámat készítette, hátha a „Lebstück-szalagok” óta kitalált újabb ötleteimmel betársulhatnék hozzá, vagy legalább varrhatnék neki. Nem is emlékeztek rá. Üzlete helyén egy rövidárubolt nyílt, már mostani tulajdonosa is akként vette át. A portált megváltoztatták, divatos kirakatot rendezve be, mely tele volt mindenféle kacattal, amiért mi nők megőrülünk, pedig semmi hasznuk. Egy régi üzlet megszűnése egy ház lebontása olyan, mintha valamit ki akarnának vágni a múltból. Az ember ötször körbejárja, bizonytalankodva toporog, hogy ez tényleg ugyanaz a hely? És már nem ugyanaz. Mert ami nem ugyanolyan, az nem lehet ugyanaz. A régi Úri utcai szabóság a valóságból átköltözött az emlékezetbe, amely minden nap kicserél majd valamit rajta. A homlokzati rozettát copf díszre, a csúcsos ajtót négyszögletűre, a rézkilincset bronzra. Ám egy idős szomszédasszony, ablakában a leánykorom divatját idéző főköttőben pompázva, észrevette tanácsalanságomat, amellyel kiléptem a kereskedés ajtaján, és megszólított.

– A szabó? Hát persze, hogy volt itt egy szabó – mondta. – Miklós bácsi, de ő már tíz éve meghalt. Nem volt, aki átvegye az üzletét, ezért elkótyavetyélték a műhelyét az örökösök. Pedig gondolja meg, idejárt fél Budapest. Mit fél Budapest, a fél ország! Nemesek tisztak mindenfelől. Képzelve, egyszer betoppant ide egy nyalka huszárcapitány, és nagyestélyiben távozott!

Amikor elhaladtam a Budai Kis Sörcearnok előtt, megdobbant a szívem. Hát még, amikor felnyerített egy ló.

Uram Isten! Luci!

És megfakult szőrrel, lesoványodva ott állt egy konflis elé fogva a lovam.

– Édes Lucikám! Jaj, ha el tudnád mondani, mi történt veled. De látom azt a szomorú szemeidből, meg az ostornyomokból a hátadon. Istenem, ahelyett, hogy öreg korodra kedvedre legelésznél valamelyik királyi ménesben, ilyen rabszolgamunkát kell végezned, drága barátnóm.

A vendéglőből, pálinkagőzöt tolván maga előtt, kisietett a kocsis.

– Fuvar lesz, naccsád? – kérdezte.

– Nem, maradjon nyugodtan az úr, csak ismerem ezt a lovat.

– Mi az, hogy maradjak nyugodtan, meg hogy ismeri? Én meg Görgey Artúrt ismerem – azzal felröhögött.

– Görgey Artúrt én is ismerem – mondtam. – És ha meglátta volna, hogy bánik a lovával, alighanem lecsukatja.

– Mit hord maga össze-vissza? Mi dolga vele, hogyan bánok a lovammal?

– Hát először is üti-veri. Luci pedig szeretethez szokott.

– Honnan tudja a nevét?

– Az én lovam volt.

– A maga lova? Ne tréfáljon, ez egy kvietált huszárló. A hadseregtől vettem.

– Ha így van, bánjon vele tisztelettel, mint egy kvietált huszárral.

– Mit hallgassam a zagyva beszédjét. Gyere, menjünk innen Luci. Ez a nő elmeháborodott –

azzal a bakra felhágva jól végig akart húzni a pejko hátán. Kitéptem a kezéből az ostort, és átpererítettem a bak másik oldalára, melyre magam is felléptem. Luci boldogan felnyerített.

– Megismeri a volt lovasát. És most idehallgasson, uram! Ha el akarja indítani a lovat, csak megrántja a gyeplőt. Látja, már megyünk is. Ha gyorsítani akarja az iramot, csak finoman megéri a rudas hátát az ostor végével. Így. Ha kétszer, vagy háromszor teszi egymás után, akár vágára is fogható. Világos? Csak egy ostoba, gonosz ember húz végig az állat hátán fölöslegesen. De ugye ön nem az?

– Szálljon már le! Kérem.

– Luci, hó.

Megálltunk. Ostor, gyeplőrántás nélkül. Az elképedt kocsis nyakához nyomtam az ostor nyelét.

– Jól figyeljen arra, amit mondok. Hiszi, vagy nem hiszi, én egy kvietált huszár vagyok. És ha még egyszer meglátom, hogy veri a lovamat, esküszöm, hogy önt fogom be a kocsija elé, és a saját ostorával hajtom végig egész Budapesten!

A kocsis most már minden ízében remegett. Hozzávágtam kínzóeszközét, megsimogattam, megcsókoltam Lucit, és metsző tekintettel figyeltem a kocsis minden mozdulatát, amíg el nem tűntek a sarkon. Csak akkor csordult ki az első könnyem.

Nagyon megindított a Lucival való találkozás. Hát még az állatokon is bosszút állt Ferenc József, Haynau és Ernst?

– 1849. augusztus 21-én vették el tőlem Lucit – meséltem fiamnak, aki vigasztalni próbált, meglátva, hogy sírtam. – A temesvári csatavesztés után Lugoson, midőn elolvastuk Kossuth kormányzó lemondó nyilatkozatát – melyben Isten, a nemzet és a történelem előtt felelőssé tett Görgey Artúrra átruházta a politikai és katonai főhatalmat, kérve őt hazánk nemzeti státusának megmentésére, jövőjének biztosítására –, majd a diktátor kiáltványát – melyben arra szólítja fel a polgárokat, hogy személyük és vagyonuk biztonsága érdekében maradjanak békén házi tűzhelyüknél – apáddal és több ezer honvéddel úgy határoztunk, hogy nem tesszük le a fegyvert Görgey tábornokkal, hanem csatlakozunk a még harcban álló Vécsey Károly csapataihoz. Facsádnál értük őket. Ámde hiába gyűlt össze ott vagy harmincezer honvéd, a sereg rögvést oszladozni kezdett. Miután Görgey Artúr megadta magát Világosnál, Kossuth Lajos pedig Törökországba emigrált, hiába jelent meg Bem tábornok azzal, hogy a sereg kövesse őt Erdélybe, és onnan kiindulva felszabadítjuk Magyarországot. Bem József főparancsnoki kinevezése Görgey Artúr diktátorságával hatályát veszítette. Apád mindazonáltal hatalmas indulatot érzett, hogy csatlakozzon hozzá és folytassa a harcot, mely nem érhet véget ilyen hirtelen, dicstelenül, ám eszébe ötlöttek a temesvári csatabeli kínjai, amikor is elfogyott a lőszer. Honvédseregünknek nem volt muníciója. Ő, a tüzérkari főnök lőpor és ágyúgolyók nélkül kövesse azt a Bem tábornokot, aki stratagémáját – akárcsak Napóleon – az ütegekre építi? Nap-nap után érkeztek a hírek újabb csapattesteink fegyverletételéről. Damjanich feladta Aradot, Lázár Vilmos megadta magát Karánsebesen, végül Borosjenőnél mi is letettük a fegyvert. A huszároknak, mint valami tölténytársolyt vagy a pisztolyukat, le kellett adniuk lovaikat is. Elválasztották őket társaiktól, akiknek hősi tetteiket köszönhatték. Az a fájdalmas pillantás örökre a lelkembe égett, melyet Luci vetett rám, amikor kivették a kezemből a kantárát. Nem nyihogott, nem rúgkapált, méltósággal alávetette magát sorsának. Ámde mintha valami eltört volna a lelkében. Szilaj ügetése fáradt

poroszkálássá lassúdott.

John Greenleaf Whittier: Kossuth

Jelkép ő, látom én! kit Európa
Hűvös hite s Ázsia láza úz,
S micsoda villogás! nap tűz a hóra,
Indulat s értelem egyszerre küzd!

Ki mond istenhozottat néki itt,
Anélkül, hogy pirulna? mert akit
Köszönt, egyszerre verte volna le
Az osztrák jármot és a jobbágy nép
Bilincseit s szabad hazát akart
A rab helyett, erős, szabad hazát!
Egy tiszta kézben villogott a kard
S igaz ügyért! Nem éri semmi vád! –
S feléd majd a szabadság lelkesült
Szavát ki kiáltja, te nagy menekült?

Kiálthat-é, ki visszaélt e szóval
S rabszolgaságba hajtja újra itt
Országunk marcona Kossuthjait?

Oly férfi hangja szállhat csak feléd
Ki futta már az induló jelét.
S kiszállt hadával fényes ég alá.
Hogy tűzzön a szabadság napja rá, –

De most csak vérebek rekedtes hangja száll,
Üvölt a farkas és ráront egy rabra már!

Ó bárcsak annak lelke szállna rám,
Ki messze nyugszik őszi fák alatt
S kinek nem is lehet utódja már!
Szabadság hőse ó! ha hallatnád szavad,
Kossuthot üdvözölnéd, akit most megtagadtak.

Akit az óvilági bűn adott az új Nyugatnak!

Dull Ernő: Forradalmi ebéd

Dicsőséges március
felejthetetlen tizenötödik napján
a forradalmárok összegyűltek a Pilvaxban,
felkokárdázták magukat,
megegyeztek a programban,
zászlókat lobogtatva, forrón lelkesedve
egyesültek az egyetemi ifjúsággal,
letörték a cenzúra vaskarmait,
kinyomtatták a Nemzeti dalt,
kinyomtatták a tizenkét pontot,
és tizenkét órákor délben
hazamentek ebédelni.
Mit gondoltok, Petőfi mit ebédelt,
Jókai bablevest vagy parazsat,
düh parazsát, mint a táltosok?

Húrok

Nándi Mihály: Posztnyegle vonások a magyar zenetudományban

Literátus emberként mindig is nagy érdeklődéssel kísértem az esztétikai előadásokat, különösen a művek genealógiája tekintetében. Többnyire nem csekély kárörömmel állapítottam meg, hogy a szobatudósoknak fogalmuk sincs a művek keletkezésének valódi okairól, és nem is lehet, mert soha semmit nem hoztak létre, így azt sem tudhatják, hogy a műalkotás sikere valójában nem a jól tervezett oksági lépéseken, hanem a túszerűsszerű, impulzív asszociációkon múlik.

Mindazonáltal e derék emberek számtalan olyan adatot és tényt ásnak elő, amelyek önmagukban is érdekesek, és bővítik az alkotókkal kapcsolatos ismereteimet.

Fokozott figyelemmel fordulok a zenei tárgyú értekezések felé, hiszen a muzsika – dacára annak, hogy az ősember első, tagolatlan hangja vagy a csecsemősírás ösztönös zeneiségként is értelmezhető – önmagában is absztrakció, nyelvek előtti, egyszersmind nyelvek fölötti világ, hiszen egy kínai operaelőadás vagy a klasszikus indiai zene tetszhet egy európai hallgatónak is, anélkül, hogy annak mitológiai jelentéstartalmával tisztába lenne, de az európai klasszikus zene is nagy sikereket arat a stadionnyi távol-keleti hangversenytermekben. A Bartók rádióban a Zenebeszéd című műsor keretében érdekfeszítőbbnél érdekfeszítőbb kutatási eredményeket – vagy feltételezéseket – lehet hallani, úgymint Clara Schumann autista volt; Mahler műveiben azért jelenik meg folyton valami kínlódó, harcias ritmika, mert – az apja katonatiszt lévén – a Monarchia laktanyáiban nőtt fel; vagy egy szovjet tudós úgy gyógyult ki a torokgyíkból, hogy megtanult magyarul.

A 2014. november 29-i adásból azonban, amelyben Farkas Zoltán Beethoven Op. 97. B-dúr (Főherceg) trióját elemezte, semmilyen effajta újdonságra nem emlékszem, viszont azt, ami elhangzott, el kellett kezdenem jegyzetelni, részint mert először nem akartam hinni a fülemnek, majd pedig, hogy pontosan idézhessem a következőket:

„Ha Beethovennek szabad, akkor nekünk is.”

„Micsoda pimaszság, szemtelenség Beethoven részéről...”

„Primitív zárlat.”

„Zenei szempontból nem mond semmit, értelmetlen.”

„A semmit mutatja meg.”

Ha, mondjuk, a villamoson üti meg a fülemet egy effajta beszédfoszlány, akkor elintézem azzal, hogy ócska szöveg. De egy a rádióban elhangzó tudományos ismeretterjesztő előadásban felháborítónak és elfogadhatatlannak tartom az effajta pöffeszkedést. Még akkor is, ha az előadó – aki még a jópofaságra is képtelen – egyszerűen csak humoros akart lenni. Egy esztétának ugyanis minden előtt a saját stílusát kell tökéletesre csiszolnia, mielőtt másénak a bírálatába fogna. Gondoljunk csak Kroó Györgyre, a Magyar Rádió zenekritikai rovatának alapító szerkesztőjére, akinek minden egyes jelzője ült, vagy éppenséggel azzal a pátoszra, amellyel egy Mozartról, Beethovenről vagy Wagnerről beszélt. Pátoszra, nem egyszerűen tiszteletre, mert az magától értetődő, mert nem lehet a mélyére hatolni egy nagy műnek katarzisz nélkül. Én megértem, hogy a kritikusocskák a manapság vezető zeneesztétának tekinthető Kovács Sándort akarják majmolni, akinek sikerül egészséges humorral is frissítenie komoly tárgyú előadásait, de nem veszik észre, hogy ezt egy pillanatig sem a pátosz és a tisztelet rovására teszi.

Ugyanis a humor – amely nem létezik pátosz és tisztelet nélkül – soha nem a jót, hanem mindig a rosszat gúnyolja ki. Micsoda ostobaság a jót kifigurázni ilyen szavakkal: „pimaszság, szemtelenség Beethoven részéről...” A tekintélyromboló, nyegle és goromba korszellem kritikátlan követése önmagában is hiba, de zenetudományi előadásba való beemelése megengedhetetlen, mert az ízléstelenség nem esztétikai kategória, terjesztése nem etikus, és a legkevésbé sem segítheti az előadás befogadását, csupán összezavarja a tanulni vágyó, de még kialakulatlan értékítéletű közönséget.

Ballai László: *A Rózsalovag* a Bécsi Állami Operaházban

2014. november 20-án Vasáros András barátomnak köszönhetően abban a szerencsében volt részem, hogy megnézhettem a Bécsi Állami Operaházban Richard Strauss *Rózsalovag* című operáját. Hatalmas várakozással ültem be gépjárművembe, hiszen a Staatsoperben, a milánói Scala, a londoni Covent Garden, a párizsi Opéra Bastille és a New York-i Metropolitan mellett a világ legkitűnőbb zenés színpadán egyszerűen elképzelhetetlen rossz előadás – zenei értelemben legalábbis. Mert ha valami a mű szellemétől idegen futurisztikus térbe kényszerítik a cselekményt és szkafanderbe öltöztetik a szereplőket, akkor behunyom a szemem és gyönyörködöm a muzsikában.

Szó sem volt rendezői színházról, ellenben vérbeli színházról igen. Először is a rendező, Otto Schenk sikeresen eltávolodott attól az előadói hagyománytól, amely Wagner zenedrámásként mutatja be a művet – ily szellemű színrevitelben láttam magam is korábban Budapesten. A *Rózsalovag* ugyanis – a szövegíró Hugo von Hofmannsthal filozofálásra való hajlamai dacára – vérbeli vígopera, és e buffo jelleget Ox báró (Peter Rose) mintegy berobbantja Octavian (Alice Coote) a színpadra a pocakjával erőteljesen belökve a kicsit terjengős – mintegy az alaptézist felállító – első jelenet végeztével. Innentől kezdve pereg a bórleszk, a tábornagné (Sole Isokoski) – a darab egyetlen tragikusnak tekinthető figurájának – kivételével az összes szereplő pantomimákkal és mozgáskultúrával szórakoztatja a közönséget, olyannyira, hogy a mozgalmatlan jeleneteket a mellettem ülő – hosszabb kettősök és áriák alatt el-elszunyókáló – japán hölgy is végigkacagta.

Én azt is megkockáztatnám, hogy az opera egyenesen Wagner-paródiaként is felfogható, és nem csupán zenei megoldásai miatt – például Ox báró groteszk táncát Wagner-kürtök harsogására lejt – hanem a dramaturgiája okán. A centrális dráma középpontjában álló tábornagné megsejti a sorsát – vagyis hogy a szeretője elhagyja egy fiatalabb nő miatt –, majd tevékenyen közreműködik annak beteljesítésében. Felmerül a kérdés, hogy ki a férfi, s ha ezt a döntésképeség és határozottság szempontjából mérlegeljük, bizony a tábornagné az, aki itt az egyetlen szilárd jellem, holott ő is elbukott – hiszen megcsalja a férjét –, de önmaga által irányított tragédiája nem végpusztuláshoz vezet, hanem feloldódik az élet hullámainak komikus áradatában.

A teljesen kiforrott előadásra – amelyben a zenekar és az énekesek között tökéletes összhang uralkodott – a rutin ilyenkor szokásos unalmának még csak az árnyéka sem vetült. Sőt, a szereplők végtelenül élvezték a játékot, abban újabb és újabb lehetőségeket fedezve fel, egyszersmind a legteljesebb mértékben szórakoztatni igyekezvén a közönséget. Ám az ilyen közönségnek érdemes is igyekezni. A műsor végeztével tizennyolc percig dörgött a vastaps. Soha Budapesten nem volt részem ilyen operaélményben, amelynek végeztével napokon át dallamok és előadásrészletek keringtek a fejemben, és vissza-visszaképzelttem magamat e csodálatos estére.

Mi magyarok szívesen hasonlítjuk Budapestet Bécshez, különösen zenei tekintetben. Hogy tudniillik a mi operánk sokkal szebb a bécsinél, sőt jobb is, mert állandó társulattal működik. Valójában a Bécsi Állami Operaháznak már a monumentalitása is sugározza azt a hatalmas színvonalbeli különbséget, amely a két intézmény között fennáll, és nem a Magyar Állami Operaház javára. Ennek pedig egyszerűen az az oka, hogy Bécsnek és az osztrák politikának fontos, hogy ott működjön a világ egyik legjobb zenés színpada, ahová a világ minden tájáról áradnak a turisták, és örömmel megfizetik a méregdrága belépőt – amelyre hosszú hónapokig kell várni. Budapestnek és „Stadion” miniszterelnöknek nem fontos a budapesti operaház, sőt, egyenesen politikai tisztogatásokat hajtottak végre benne, amelyek szükségszerűen szakmai kontraszelekcióhoz, az előadások színvonalának további csökkenéséhez, valamint teljesen elhibázott műsor- és értékesítési koncepcióhoz vezettek.

Bécsben az operalátogatáshoz kapcsolódó szolgáltatások terén is meglepetések érik a budapesti látogatót. A zene fellegvárához közeledve nem kell órákig parkolóhelyre vadászni, mint az Andrássy út környékén, hanem az Opernringről közvetlenül be lehet hajtani a Staatsoper parkolójába, ahol van hely. A nézőtérre belépve, miután az ember kigyönyörködte magát az impozáns belmagasságú teremben, a páholysorokban, jobban szemügyre veszi azt is, amit a színpadon lát, és egy magyar színházban díszletnek vélne. De nem, le van engedve a vasfüggöny, csak itt nem a rozsdabarna vagy fémszürke lemez látható, hanem egy arra festett modern kép, annak a bécsi festőnek az alkotása, aki megnyerte az aktuális évadra kiírt pályázatot. A szünetben a hölgyeket megkímélik a vécé előtti megalázó toporgástól, mert az épület korszerűsítése során minden szinten elegendő számú mellékhelyiséget alakítottak ki. Nem merül fel az a kérdés sem, hogy érdemes-e beállni az ötvenméteres sorba a büfében – mert a bécsi operában hat büfé, illetve étterem várja a látogatókat azonnali kiszolgálással.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu

www.marciustizenotodike.hu - © 2010-2015 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!